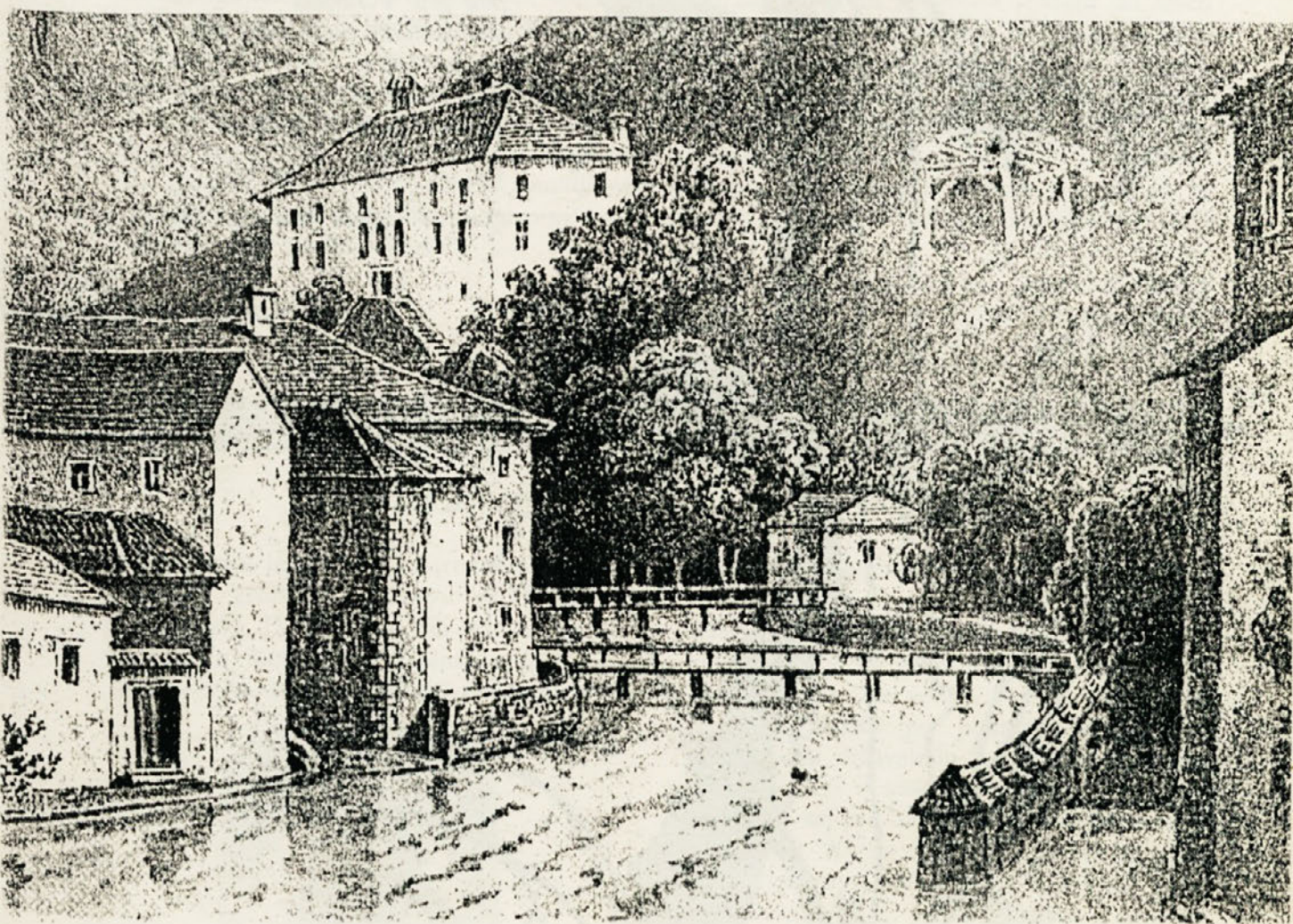

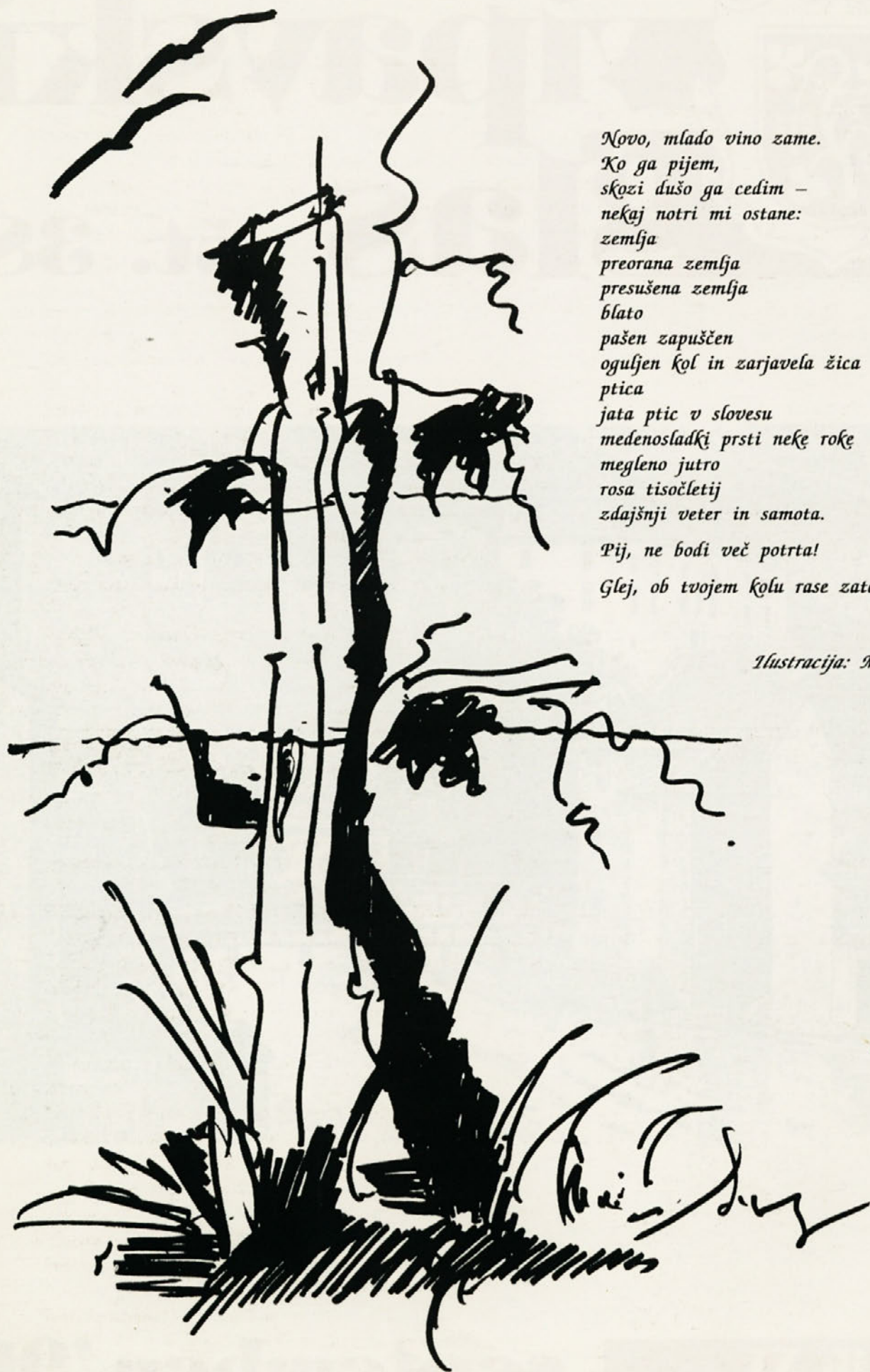
Vipavski glas

št. 38

letnik XI

september '96

Novo, mlado vino zame.

Ko ga pijem,

skozi dušo ga cedim –

nekaj notri mi ostane:

zemlja

preorana zemlja

presušena zemlja

blato

pašen zapuščen

oguljen kol in zarjavela žica

ptica

jata ptic v slovesu

medenosladki prsti neke roke

megleno jutro

rosa tisočletij

zdajšnji veter in samota.

Pij, ne bodi več potrta!

Glej, ob tvojem kolu rase zate nova trta.

Nives Vidic

Ilustracija: Mašenka Rodman

potrudili ste se ter si vzeli čas in prišli na volišča, da izvolite svoje predstavnike v Svet krajevne skupnosti. V imenu vseh izvoljenih se vam zahvaljujem za izraženo zaupanje. Sami bomo sicer oblikovali program dela, vendar pa se zavedamo, da smo samo posamezniki, ki brez vaših želja, pobud, pripomb in naše ter vaše dobre volje ne bomo uspeli v svojem kraju ničesar spremeniti in izboljšati. Želimo si torej dobrega sodelovanja z vsemi krajani, z vsemi, ki delujejo na področju gospodarstva in kmetijstva, na področju vzgoje in izobraževanja, s predstavniki Cerkve, z vsemi društvi, posebno pa še z občinsko upravo, od katere pričakujemo ne le moralno, pač pa predvsem finančno podporo. S pobudami in kritikami se lahko pisno ali osebno obrnete na nas vsako sredo v prostorih Krajevne skupnosti med 16. in 18. uro ali na telefon 65-038.

Za tajniška dela je Svet imenoval gospo Vido Babič, na katero lahko vprašanja naslovite tudi osebno, izven rednega urnika. Z osebnimi stiki s krajani želimo sproti dopolnjevati svoj program dela, Vipavski glas pa naj bi bil tisti časopis, preko katerega vas želimo sproti obveščati, kako se izvaja zastavljeni program.

Posebne sodelovanja si želimo z mladimi, ki so zaposleni ali se šolajo v kraju ali izven njega. Znanje, ki ga bodoči intelektualci pridobivajo med izobraževanjem, bi lahko koristno uporabili za razvoj svojega domačega kraja. Skupaj z njimi moramo videti Vipavo - "jutri". Ne smemo pa pozabiti, da je med nami veliko starejših, bolnih in onemoglih krajanov, potrebnih tople besede in občasne pomoči. Nihče izmed nas jih ne more prepustiti njihovi lastni usodi; skrb zanje mora biti skrb vseh krajanov Vipave.

Verjamemo, da ni moč v enem mandatnem obdobju, ob omejenih finančnih sredstvih in neprofesionalnem delu, hkrati pospraviti vso "trgatev pod streho", vendar mislimo, da velja potrgati vsaj "kakšno sorto".

*Svet krajevne skupnosti Vipava
in njegova predsednica
Marta Rodman*

IZ NAŠE PRETEKLOSTI

REFORMACIJA V VIPAVI

Reformacija je pri nas v narodnem pogledu zaorala globoko ledino, predvsem v književnosti. Ti "orači" so bili Primož Trubar, Sebastijan Krelj, Jurij Dalmatin in Adam Bohorič. Ne bom razglabljal o verski plati;

Primož Trubar, slika iz 1573. leta.

poznejši čas nam je pokazal, kaj od tega je bilo zdravega.

Martin Luter (1483-1546), nemški teolog in reformator je bil ustanovitelj protestantizma (luteranstva). To veliko versko gibanje se je naglo širilo po Nemčiji ter drugih germanskih državah in končno so ti valovi pljusnili tudi v našo deželo.

Poglejmo kaj je Valvazor zapisal o reformaciji v Vipavi: "Ko so šteli 1584, je nadvojvoda spet vžgal ostro strelo zoper luteransko vero na Kranjskem ter poslal gospodu Lovrencu Lanthieriju baronu Schönhausu, lastniku trga in sodstva Vipave, deželnoknežjo naredbo s posebnim seznamom nekaterih njegovih podložnikov pristašev augsburške veroizpovedi, bivajočih v Vipavi, z izrečenim poveljem, naj on sam gospod Lanthieri, pod kaznijo tisoč ducatov v zlatu te podložnike pokliče predse in jim v imenu nadvojvode kot deželnega kneza naroči, da morajo v štirinajstih dneh s

svojega posestva, iz svojih hiš in celo iz vseh dežel njegove svetlosti, če ne zapuste luteranske vere in se ne priznajo k prastari katoliški ter ne prineso o tem njemu, gospodu Lanthieriju, zadovoljnega potrdila, izkaza in dokazila

Naslovnica "Postila slovenska", ki jo je leta 1567 napisal Sebastijan Krelj.

vipavskega vikarja. Da bi poslušno izvršil visoko knežje povelje, je imenovani gospod Lanthieri poklical tiste podložnike, ki jih je bilo šestindvajset, dne 21. marca 1584. leta predse v Gorico in jim resno pokazal povelje deželnega kneza. Nato se jih je nekaj malega med njimi obrnilo od evangeličanske h katoliški veri, druge pa so po preteku štirinajstih dni, ki so jim bili dovoljeni za premislek z ženami in otroki izgnali."

Kot je videti iz Valvazorjevega zapisa, se je protestantizem močno razbohotil v Vipavi

K inicialka – "Ko je Trubar mesto Ljubljano in deželo vnel za luteransko vero... Trubarju dodelijo Sebastijana Krelja".

in razumljivo je, da je tudi sam grof Lanthieri tiho podpiral novo gibanje, saj so bili ti verniki njegovi podložniki. Zbal pa se je ukaza deželnega kneza in je zato vseh šestindvajset najbolj zagrizenih luteranov marca 1584. pozval v svojo palačo na trgu sv. Antona v Gorici. Le trije od teh so spet prestopili v katoliško vero, vse ostale z družinami vred so izgnali iz naše dežele. V dobi reformacije se je zlasti izkazal kot dober poznavalec jezika Sebastijan Krelj. Sledi njegove pravopisne reforme so vidne v Dalmatinovi Bibliji in Bohoričevi slovnici. Krelj je študiral v Jeni in postal magister. Po Trubarjevem izgonu leta 1565 je sprejel mesto pridigarja v Ljubljani. Krelj je bil takrat najbolj izobražen protestantski pisatelj pri nas. Leta 1566 je izdal Otročjo biblijo, nato latinsko-slovenski slovarček, Postila slovenska in cerkvene pesmi. Prva in druga kitica Kreljevega psalma se glasita takole:

N inicialka – "Notranjska kot četrti del, ki obsega Kras, Pivko in kar sodi zraven, ima četrere prebivalce, namreč Vipavce, Kraševce, Čiče in prave Kranjce. Le ti štirje se ločijo po govoru in noši in skoraj po vsem svojem delu in bitju.

"Srečen, kir se Boga bojiš,
po njega potih prav hodiš;
Kar boš z rokami predelal,
to boš zdrav veselu užival.

V hiši bode tvoja žena-
trta z grozdom vsa rumena,
otroci pak okuli nje
kakor olike zelene."

Naj omenim še odstavek iz Postil slovenskih, kjer Sebastijan Krelj piše o našem jeziku: "Pri nas **Vipavci** govore čistejši slovenski

jezik, kakor pa na Gorenjskem in Koroškem, da, tam govore napol nemško." Meni tudi, da so eni navajeni na staro slovensko, hrvatsko in cirilsko pisavo. Tu misli tudi na Hrvaško, kjer je bila v rabi glagolica na jugovzhodu pa cirilica. "Le-to ortografijo slovenskega pisma smo

K inicialka – "Ko so šteli 1584. je nadvojvoda spet vžgal ostro strelo zoper luteransko vero... Luteranski podložniki v Vipavi morajo iz dežele."

mi z vestjo inu z dobrim svitom zastopnih bratov tako postavili inu spomislili tudi na več našiga imena inu jezika ljudi, kir so okuli nas Dolence, Istrijane, **Vipavce**, kateri skoraj povsod čistjši slovenski govore kakor mi po Kranju inu Koroški deželi do polu nembški inu so edni navajeni na to staro slovensko, hrvatsko ter čurilsko pismo." Sebastijan Krelj se je rodil v Vipavi, na Hribu 1538. leta in umrl v Ljubljani 1567. Umrl je zelo mlad, star komaj devetindvajset let. V zadnjem letu njegovega življenja je 1567. izšla knjiga "Postila slovenska". Ko je Primož Trubar v Derendingenu pri Tübingenu (v pregnanstvu) izvedel, da je Sebastijan Krelj, superintendent v Ljubljani umrl, je priporočil magistra Krištofa Spiderja, da zasede njegovo mesto.

Franc Cerovšek

Viri:

- Slava Vojvodine Kranjske
- Leksikon Cankarjeve založbe Ljubljana
- Enciklopedija leksikografskog zavoda Zagreb

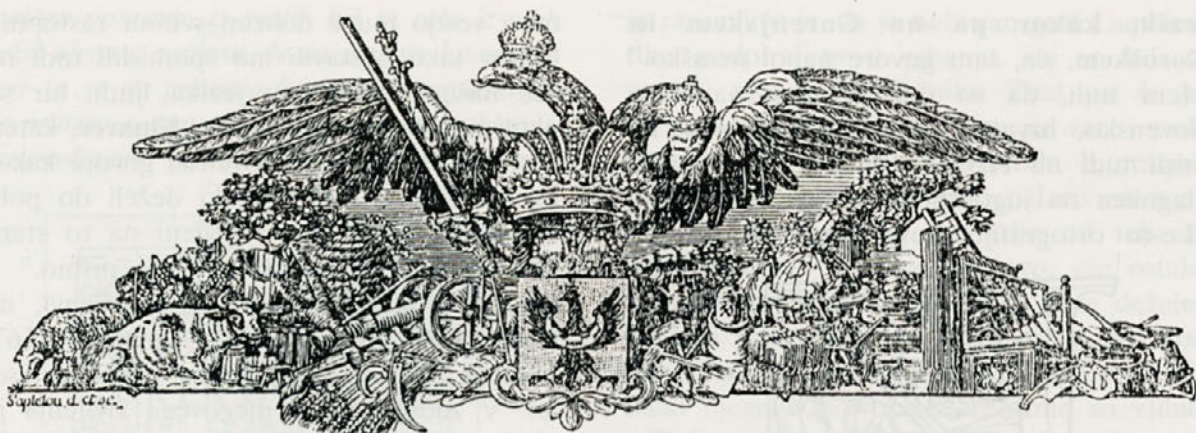

Vinjeta z napisom: "DULCIS EX LABORE FRUCTUS" (Sladek je sad dela) krasi zadnjo stran prve vezane knjige Slava Vojvodine Kranjske.

VIPAVA IN VIPAVCI V OGLEDALU BLEIWEISOVIH NOVIC

V tej številki Vipavskega glasa začenjamo novo rubriko o Vipavi in Vipavcih v odsevu *Kmetijskih in rokodelskih novic* ali na kratko *Novic*, ki nam bodo odgrnile nekatere pozabljene drobce iz naše preteklosti. Najprej pa nekaj besed o *Novicah* samih. Izhajati so začele leta 1843 kot izraz zmerom bolj žive potrebe po slovenskem listu. Kot tednik jih je začela izdajati Kmetijska družba,

ki je za njihovega urednika postavila svojega tajnika Janeza Bleiweisa (1808-1881) iz Kranja, profesorja živinozdravništva in sodne medicine na medicinski in kirurški šoli v Ljubljani. Urednik je skrbel, da je bil list poljudno strokoven, objavljaj pa je poleg dopisov tudi zgodovinske, narodopisne in literarne spise. Z njimi so Novice budile narodno zavest, širile smisel za branje, uvedle

Kmetijske in rokodelske novize.

Na svetlobo dane od z. k. kmetijske drushbe.

N° 10.

V frédo 6. kimoveca.

1843.

 Te novize pridejo vsako frédo na dvéh zhetertnih listih v Ljubljani na svetlo. Plazhujejo se v pisarnizi z. k. kmetijske drushbe v listih 195 v Šalendrovi ulizi bliso Brega; sa Ljubljano in sa tite, ki jih ne dobivajo po pošliti, sa zelo leto s 2 fl., — sa pol leta s 1 fl.; prejmljejo se pa pri natiskovavzu na Bregu Nr. 190. Po pošliti veljajo sa zelo leto 2 fl. 30 kr., — sa pol leta 1 fl. 15 kr. Po vsih z. k. pošlita se snajo dobiti.

nov črkopis, gajico, in utrdile enoten knjižni jezik.

Prvi, kratek dopis iz Vipave so Novice objavile v rubriki *Urno, kaj je noviga?* na 40. strani v 10. številki "V sredo 6. kimoveca 1843". V njem nepodpisani pisec napoveduje slabo vinsko letino:

(Is Vipave nam pišejo): „Vina bomo letaf, zhe vse prav po frezhi pojde, komaj komaj pol toliko pridelali, kakor vlni. Terte niso v enakim zhaftu zvetele in ter-galo se ho zhes vfo navado morebiti komaj v sazhetku mefza kosaperfka. Vino vlanfkiga pridelka je vezhji del prodauo; kar ga je fhe, ga, zhe ravno malo sdaj po njem poprahujejo, vunder drago dershe, ker se ho, zhe ne pred terganjam, pa po terganju, s velikim dobizhkam lahko prodalo.“

Tudi druga in hkrati zadnja vipavska novica iz prvega letnika Novic poroča pod naslovom *Domače povesti* na 72. strani v 18. številki 1. listopada o vinski letini, tokrat že po trgatvi:

(Is Vipave.) Vinfka letna naf je letaf saref neko-liko saposnila, de fmo fhe v sazhetku mefza kosaperfka, kakor je bilo v teh novizah Nr. 10. prav prerokvano, ter-gali; tode — kar fmo jagod potergali, fo bile vse sdrave. Nugrefhko grojsde ali grojsde is malih tert, je posebno dobro dosorilo in zhes vse upanje perverglo, tako, de fmo prav dober mofht, sploh fizer nekoliko menj, pa fhe tako dobriga ali fhe kmalo boljfhiga od vlni fkupej spravli, kjer je bilo vreme tergatve faho in lepo. Desiravno pa ni mofhta tako obilno, kakor pretezheze leta, pa vunder zena, kakor se je bilo bati, ni vifoka, kjer se od 4 — 6 goldinarjev kvinzli ali 60 bokalov mofhta dosdej prodaja. J. N.

V drugem letniku, tj. leta 1844, ne zasledimo nobene vesti o Vipavi, v tretjem "tečaju", leta 1845, pa sledi nekaj pomembnejših prispevkov. Prvi, ki je izpod peresa šentviškega župnika Matije Vertovca, na straneh 107-108 v 27. številki oz. "listu" z dne 2. Maliserpana govori o znamenitem Vipavcu vitezu Antonu pl. Laurinu (1789-1869). Navajamo ga v celoti:

Hvaležnost visoko postav-ljeniga sina do svojih kmetiških staršev.

Kako dalječ jo zamore tudi slovenskiga kmeta sin, bistriga uma in dobriga serca, pripeljati, vidimo nad gospodam Antonam Lavrinam, vitezom reda železniga venca, c. k. vladarskim posvetovavcam in nadkonzulam v Egiptu, in njegovima bratama. Rojen od pobožnih sploh visoko čislanih kmetiških staršev v Ipavi, lastnikov nekiga zemljištva, je vse šole z bratama dobro in srečno dognal. Mlajši, ki so mu rekli Janez, je bil dohtar zdravilstva in je pred pet letmi vodja na živinozdraviliši v Milani, na

neki serčni krivnosti umeri; starejši, Jožef po imenu, je c. k. dvorni posvetovavec in predstojnik c. k. kervave sodbe v Milani, in srednji pa Anton je c. k. generalkonzul v Egiptu, to je, v imeni presvitliga Cesarja Ferdinanda I. bramba, zagovarjavez, sodnik in oče Avstrijanov, ki v Egipt pridejo, ali tamkej prebivajo. Njega veljavne zasluge na poprejšnjih in na pričijoči stopnji so mu čast viteza c. k. reda železniga venca naklonile. C. k. nadkonzul v Egiptu je obiskal Jeruzalem, ki ni zlo dalječ od Egipta - in tam okoli vse druge sv. mesta. Za vse dobro, kar je katolškim samostanam in drugim kristjanam v Jeruzalemi naklonil in storil, ga je varh Božjiga groba, z narveči častjo, ki zamore, počastil, in sv. Oče v Rimi, Gregor XVI., so mu dali ime in čast: Častitljivnik sv. zemlje (*dignitarius terrae sanctae*).

On je prišel tudi po Egiptu gori blizo Nubije, kjer je v nekim kamnolomu blizo mesta Siene neko čez 3000 let staro skrinjo (trugo) za merliče (Sarkofag) z pokrovom vred, pa ne še popolnoma izdelanim, našel. To zagledavši ga misel obide dati pokrov dodelati, in cel sarkofag iz nar terdnejšiga rudečiga granita, ali sienita, ki se ga v Evropi clo malo vidi, za svoje drage stroške v svojo rojstno deželo in kraj poslati, de bi va-nj, kadar bi ga sreča na njegov dom pripeljala, iz velike hvaležnosti kosti svojih ranjkih staršev dal spraviti in shraniti.

Sarkofag je že več let na Ipavskim pokopališu na prihod hvaležniga sina čakal. 17. dan mesca Rožnicveta proti večeru so se gospod vitez Anton Lavrin iz Dunaja pripeljali; 19. dan pa zvečer so bile kosti njih očeta Jerneja Lavrina in matere Jožefe, rojene Uršičove, poiskane in v lepo trugo spravljene, in 20. dan ob 8 uri zjutrej so bile od častitiga ipavskiga fajmoštra in tehanta gosp. Jurja Grabrijana med streženjem njegovih kaplanov z veliko cerkveno častjo vzdignjene, in v krasni procesii gospod viteza, drugih veljavnih gospodov, obilne žlahte in velike trume družih ljudi, ki so bili k temu obhajilu skupej pervreli, kakor je sicer šega druge merliče častitljivo pokopovati, v cerkvico v sredi pokopališa sprejete, in po dokončanim petju, daritvi sv. maše, in družih navadnih molitev, v kamnito škrinjo ali sarkofag k počitku položene in zakrite. *

To je bilo pač ganljivo in omečljivo obhajanje! Preteklo je kaj let, de ni bilo na ipavskoteržkim pokopališu tolikanj solz pretočenih. Ako so

ravno gospod vitez tako visoko povikšani, vender niso nikoli svojih kmetiških staršev pozabili, in se njih ne sramujejo, ampak jih z visoko hvaležnostjo vedno časte. Sarkofag, kamor so ostanjke svojih ljubih staršev spravili, ne bo le samo tem k častitimu počitku, ampak bo tudi pobožno in ljubezni polno hvaležnost sina prihodnjim narodam na tavžente let oznanoval. - Blagor slednjimu, kdor hvaležno svoje stariše ljubi in jih spoštuje! Tacimu je Gospod že v pričijočim življenju svoj poseben blagoslov obljubil.

Po vsih dokončanih molitvah so gospod vitez Anton Lavrin še večno mašo z biljami po svojih starših ukazali opravljati, so jo z potrebno zalogo previdili, ubozih se usmilili, in potem so se precej čez Gorico in Terst na pot podali. - Naj prav srečno popotvajo! M. V.

* H popolnemu popisu moramo še pristaviti, de so čast. gospod fajmošter Vertovc proti koncu tega miliga obhajanja v lepim nagovoru vsim pričijočim imenitnost tega djanja globoko v serce vtisnili in jih pobožniga, pravičniga in dobrotljiviga življenja ranjkih starišev gospoda viteza Lavrina opomnili, ki je lep izgled prave ljubezni in hvaležnosti vsim otrokam danes dal!

Izbral
Božidar Premrl

Opomba

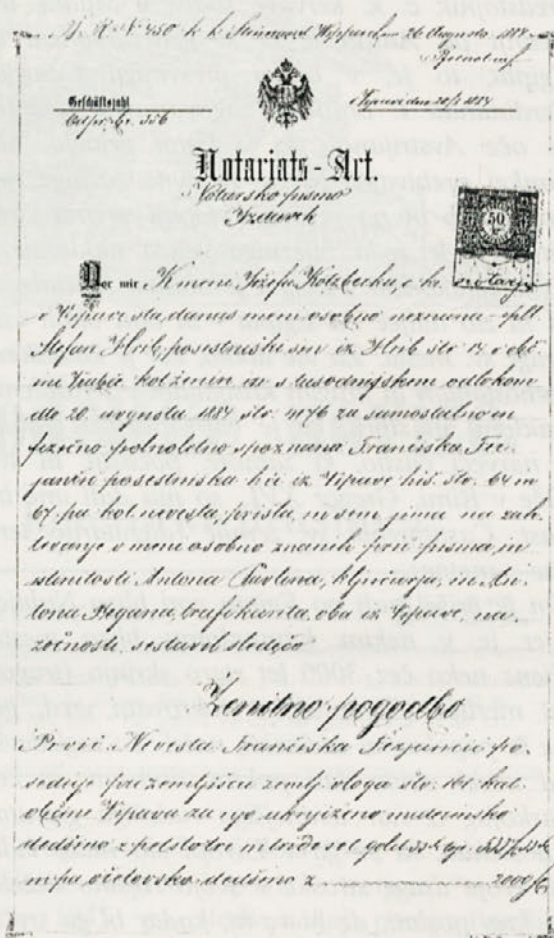
1. V Novicah so spočetka uporabljali tale imena za mesce: prosenc - januar, svečan - februar, sušec - marec, mali traven - april, veliki traven - maj, rožnik - junij, mali serpan - julij, veliki serpan - avgust, kimovec - september, kozopersk - oktober, listopad - november, gruden - december.

VIPAVSKA OHCET NEKDAJ

Poroka ali ohcet je vesel družinski, vaški-krajevni in tudi narodni dogodek. Posebej je vsaka poroka, rojstvo nove družine, vesel dogodek za majhen narod, kakor je slovenski. Od nekdanj se je s tem dogodkom vzpostavilo veliko lepih medčloveških odnosov, ki so spremljali mlada zakonca na skupno pot. Sedanje poroke spoznamo po koloni avtomobilov, ki se prebijajo skozi promet in glasno trobijo, ter po belih pentljah, ki krasijo avtomobile svatov. Bale vozijo v prtljažnikih brez bačarjev in namen mladih je potrjen brez snubačev. Poroka naših babic in dedov se je odvijala vse drugače kot dandanašnji. Priprave nanjo so se začele zelo zgodaj. Vsa bala je bila ročno izvezena z monogrami. Prav tako je bilo tudi pohištvo izdelano pri domačih mizarjih. Seveda se je ta dogodek odvijal pri bogatih parih razkošno, pri ubožnih pa bolj skromno. Poročni običaji so bili od vasi do vasi le malo različni. Vsaka vas ali fara je dodala kaj svojega.

Nekdaj dekleta niso hodila pred poroko na dom ženinovih staršev. Fantje so vasovali le ob četrtnih in sobotah, vdovci pa ob petkih. V času posta in adventa se ni smelo ne vasovati in ne plesati. Vasovanju je sledilo snubljenje. Na nevestin dom so prišli snubci, ki so se z nevestinim očetom in materjo dogovarjali o času poroke, o oklicih, doti in bali. Če je prišlo do soglasja, so to potrdili z udarci rok, kar naj bi bil tudi prvotni pomen besede poroka, torej udariti po roki. Če pa nevestinim staršem ta snubitev ni bila pogodu, je mati začela moliti. S tem je dala vedeti, da snubljenje ni zaželeno in naj snubci odidejo. Pri ubožnih parih se je ženin kar sam dogovoril z nevestinimi starši o vsem potrebnem. Temu se je reklo, da je šel ženin pojest knedl-cmok.

Pri premožnejših starših se je pred poroko pisalo tudi **ženitno pismo** ali **ženitno pogodbo**, kjer je bilo točno določeno, kaj bo s premoženjem ženina in neveste v primeru smrti enega ali drugega in v primeru, če bodo v zakonu otroci ali če jih ne bo. Veljalo je pravilo, da nevesta dobi poleg svoje dote, ki jo prinese k hiši, še enkrat toliko dote od hiše, h kateri se je pridožila. To premoženje jo je varovalo v primeru, če je postala zgodaj vdova. Če ni imela

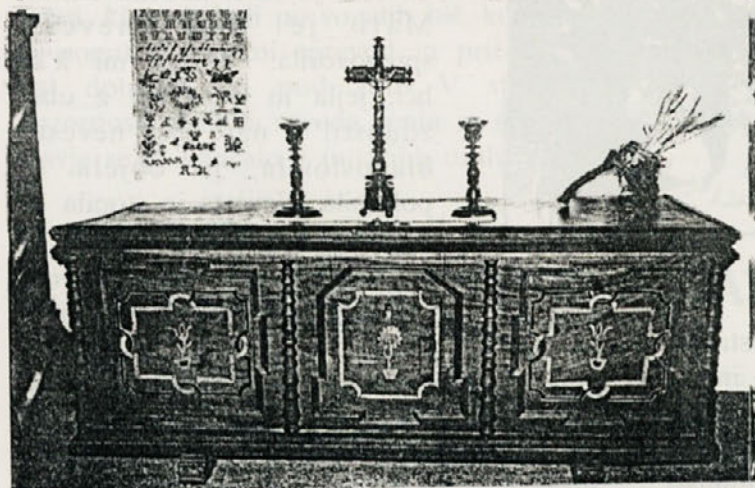

otrok, je morala po moževi smrti nazaj domov k svojim staršem. Vdova z otroki pa je lahko ostala še naprej na moževem domu. V tistih časih niso poznali rednih zaposlitev in mesečnih plač, zato je bilo treba misliti na preživetje drugače kot danes. Le nepremičnine so bile porok za preživetje. Zato je bila tudi nevestina dota sestavljena iz grunta in drugih nepremičnin, denarja ali živine.

Zanimiv je primer ženitne pogodbe med nevesto Franciško Ferjančič, posestniško hčerko iz Vipave 64 (Hribova hiša), ki se je poročila s Štefanom Hribom iz Hrib št.14, občina Vrabče. Ta ženitna pogodba, pisana pri notarju v Vipavi 20.8.1884, lepo pokaže, kako je bilo urejeno s premoženjem ženina in neveste. Ženin Štefan Hrib se je pridožil v Vipavo na nevestino domačijo. Leta 1888 je združil dve ločeni hiši, kjer je sedaj Hribova kolona, in nad njo napravil sobe. To se lepo vidi tudi danes v ulici Vojana Reharja, kjer je sedaj kavarna Uršič. Štefan Hrib je bil rojen 9.12.1854 in je umrl 1926. leta, njegova žena Franciška pa

je preminula med drugo svetovno vojno. Ta pogodba se je v originalu letos slučajno našla na smetišču, kar ni ravno v ponos našemu odnosu do slovenske kulturne dediščine. Pogube jo je rešil Riko Premrl iz Vipave.

Vrnimo se k ohceti. Po opravljenem snubljenju sta mlada dva šla k duhovniku in svojo namero, da želita stopiti v zakonski stan, tudi uradno najavila, ter pri njem dobila potrebne nauke in napotke za skupno življenje. Gospod župnik so to oznanili v cerkvi na prižnici pri treh zaporednih nedeljskih mašah. To so bili **oklici**, ki jih nevesta ni smela slišati. Takrat je šla k božji službi v drugo cerkev ali pa vsaj k drugi sveti maši. V tem času so ljudje mladima govorili: "*Danes vaju bodo v cerkvi opravljali*". Namen **oklicev** je bil, seznaniti farane z novo družino in jih opozoriti na morebitne zadržke za sklenitev zakona, če bi kdo zanje vedel. Po opravljenih oklicih sta mlada dva postala uradno **ženin in nevesta** in sta že začela vabiti svate na poroko. Pred oklici sta si izbrala tudi obe

Stara skrinja pri Bajcovih v Vipavi

poročni priči, to sta bili za nevesto **držica**, za ženina pa **pratfirer**. Seveda je bilo treba imeti tudi starešino, ki bo slavje vodil. Leto pred poroko so naročili za *ta mlada dva* sobno opremo pri domačem mizarju, iz lesa, ki je bil podrt med šmarnimi mašami v stari luni. Za najboljši les so veljali oreh, česnja in hruška. Svatje, sosedge in vaščani, so prinašali na nevestin in ženinov dom teden pred poroko jajca, orehe, maslo, da bi tako domačim pomagali pripraviti poročno slavje. To prijaznost sosedov in sorodnikov se je po poroki povrnilo s **šajdznom** (pecivo in druge dobrote s

poročne mize).

Nevesta in njeni starši so posebno skrb posvetili pripravi **bale**, to je rjuh, brisač, prtov in njenega spodnjega perila, ki je moralo zadostovati do njene smrti. Pozneje je lahko dokupovala le vrhno obleko. Vse to je bilo lepo spravljeno v skrinji, pozneje v omari. Nekatere neveste so imele v bali celo trideset in več spodnjih kril ali **kitl** ter hlač. K bali je spadalo nekaj pohištva, poleg skrinje še kolovrat, zibelka, škafor vodo, metle in golida. V vsako hišo prihaja smrt, in zato je imela nevesta v bali pripravljeno tudi vse perilo za mrtvaški oder. To je bil mrliški prt s prtičkom za mizico pred krsto ali trugo. Prtiček je bil okrašen z nabožnimi motivi.

Poročno obleko so nevesti kupili starši. Bila je taka, da jo je lahko nosila tudi pozneje. Premožne neveste so v bali imele tudi narodno nošo, kar je bilo takrat posebno cenjeno. Nekatere so se v narodni noši tudi poročile.

Nevesta je morala imeti za prihod na ženinov dom pripravljena tudi darila za tasta in

taščo ter moževe brate in sestre, ki so bili pri hiši. Moškim je darovala srajce, tašči ruto, predpasnik ali blago za obleke. Če je prišel ženin k hiši, so rekli, da se je k hiši priženil, in ta je bil **prstopavc**, ker je v hišo pristopil. Če je bila nevesta edini otrok v družini, so ji rekli **bl'gunica**, ker je imela vse *blgu* pri hiši sama. Ljudje so še hudomušno pristavili, da ima **zlato ritko**. Za

prstopavca pa so govorili, da zanj Bog ni trpel.

Nekaj dni pred poroko se je šla nevesta posloviti od *lejdi* stanu k sorodnikom in sosedom. To je bil poseben obisk neveste, ki so ga vsi zelo spoštovali. Stisk roke in lepe želje za bodoči stan je bilo slovo od samskega stanu. V današnjih časih bi bilo to opravilo malo nerodno, ker se ne bi vedelo, od katerega *lejdi* stanu se katera poslavlja in bi bilo pri nekaterih tega poslavljanja kar preveč, tako da bi se sosedge že naveličali stiskati roke. Seveda, to velja tudi za sedanje ženine.

Poseben obred ob poročnem slavlju je bil prevoz *bale* dan pred poroko. Nevestino

balo so fantje **balarji** naložili na voz in jo s konji pripeljali na nevestin dom. Konji so morali biti lepo opleteni, osnaženi, komati očiščeni, da so se svetili, in konjski repi lepo zaviti. Na biču ali **gajžli** je bil nameščen *cof*. Na vozu pri nevestini bali je morala biti tudi kokoš, pri ženinovi bali pa petelin, oboje znak rodovitnosti. Za tasta je nevesta pripravila še kolač iz maslenega testa, simbol ljubezni brez konca, ki naj vlada v hiši. Prevoz bale je spremljalo vriskanje in petje fantov. Predno so šli konji z mesta, je pred njimi naredila nevesta križ z **gajžlo** in jih pogñala, kar je bilo znak, da se je za poroko odločila sama in zavestno. Pred odhodom bale iz vasi so domači fantje naredili **šrango**, to je cestno zaporo. Čez pot so zvalili hlode ali postavili druge

Vipavska poroka leta 1936

ovire in voz z balo se je moral ustaviti. Tam so potem barantali za nevesto in od ženina pričakovali odkupnino v vinu ali denarju. Ob koncu pogajanj so fantje nevesti izročili darilo in bala se je iz vasi lahko odpeljala. V Vipavi so to opravili za vipavske neveste pred staro šolo na trgu, ki je takrat predstavljal center Vipave. Balarji so balo pripeljali na ženinov dom in jo tam tudi razložili. Dekliščine in fantovščine so v navadi šele v zadnjem stoletju. Sedanje kolone, dan pred poroko, so se k nam priplazile iz drugih krajev in niso avtohtone. Naslednji dan je sledila poroka. Vse je bilo že pripravljeno, hiše pobeljene in počiščene. Po kuhinji so se sukale dobre kuharice. Sicer pa nekdanj niso imeli toliko svatov kot jih imajo danes. To lepo vidimo na starih poročnih fotografijah. Poroke so bile običajno v dopoldanskem času. Po nevesto so prišli ženin s pričo in ženinovi

svatje. V hiši je bil mir, vrata so bila zaklenjena. Tolkli so po njih in povedali, da so prišli po nevesto. Nakar se je pred vrati pokazala stara zgrbljena žena, nato majhna deklica ali ošemljen moški; seveda je vse te ženin odklonil. Šele tretja se je prikazala prava nevesta. Pred odhodom v cerkev sta oče in mati blagoslovila mladi par, dala še nekaj nasvetov in izrekla dobre želje. Po končanem cerkvenem obredu je sledilo kosilo na nevestinem domu. Poročno slavlje je vodil starešina, ki je skrbel, da ni zmanjkalo ne jedače ne pijače. Večerja je bila na ženinem domu in se je s slavljem končala proti jutru. Višek vsega slavlja je bil poseben obred, sprejem neveste v novi dom. Tast in tašča sta jo sprejela na hišnih vratih. Držica je nevesti izročila kolač, ženin

pa je stopil pred mater in ji rekel: "Mati prpjelov s'm vam p'mouč!". Nevesta je stopila k tašči in ji rekla: "Vzem'te me ku svojo hčir, jst Vas bom spoštovala ku svojo mater!", ob tem je tašči izročila darilo. Mati je nato nevesti spregovorila: "Buodi mi k'kr hči, ješla in dejla bo z ubei zduosti!", nato je nevesto blagoslovila, jo objela in poljubila. Nevesta je stopila e k očetu s kolačem v roki in

mu je rekla: "Vače, uzmete me ku svojo hčir, d'bi se zstupli in bli zmirej srečni v družini brz kuonca k'kr nejma kuonca ta kolač!". Skozi luknjo kolača je dala hišnemu očetu roko, oče pa je z drugo roko nazdravil nevesti in rekel: "D'bi rejs prnjesla u tuo hišo srj'čo in zadovoljstvo z Božjim blagoslovom!". Nato sta oče in mati peljala mladi par v hišo in povabila svate. Vsi skupaj so posedli k lepo okrašeni mizi, kjer ni manjkalo potic, štraub, krofov in drugih dobrot ter dobrega vina. Za veselo vzdušje je poskrbel harmonikaš in svatje so lahko zaplesali. Plesalo se je po raznih klnicah, izbah in fldurjih. Od plesov so najbolj vžgali *zibenšrit*, *pouštrtanz* in *štajeri*. Pozno ponoči so se na ohceti pojavile *maškure* ali *šeme* in prinesle mladima srečo. Bolj ko so bile našemljene, bolj so se jim svatje smejali. Govoriti niso smele, dovoljeno jim je bilo le migati in pisati. V dolgi in veseli noči so pri le na vrsto razne hudomušne zgodbe iz življenja kraja ali pripovedovanja iz vojnih

časov, včasih so celo barantali o prodaji ali nakupu. Družbo so zabavali razni *fokslmajstri*, seveda v mejah dostojnosti. Svatje so prepevali domače ljudske pesmi. Nekdaj je bilo poročno slavlje bogato kulturnih, verskih

Poroka neveste Ivanke Hrovatin roj. Premerstein in Ivana Bajca iz Vipave leta 1903, fotografirano v Dupljah pri Sandrovih.

in narodnih običajev. Slavju so se pridružili tudi **šeškarji** v družbi vaških otrok, željnih nevsakdanjih dobrot. Šeškarji so bili vaški firbci, ki so kukali po vogalih hiš, koder se je pomikal poročni spreved in pričakovali kaj dobrega za pod zob. V središču pozornosti sta bila seveda ženini in nevesta. Slavje se je končalo v jutranjih urah, ko so

svatje legli k počitku. Nato je bilo treba vse pospraviti in začeti skupno življenje, povezano v dobrem in slabem.

Ženin je nekaj dni po poroki sosedom in znancem predstavil svojo nevesto tako, da sta skupaj obiskala njihove domove in jim prinesla šajdsn. Osmi dan po poroki, to je na osmino, so nevestin dom obiskali ženinovi starši ali obratno, odvisno od tega, kdo se je h komu priselil. Ta dan so se med seboj bolje spoznali na domu novih sorodnikov. Šele s tem je bilo poročno slavlje zaključeno.

Časi se spreminjajo in z njimi tudi navade in običaji. Naše sodobne neveste in ženini si želijo živeti ločeno od staršev, v svojem domu; in to željo, če se le da, tudi čimprej uresničijo. Vendar si vsi želimo, da bi se tudi tako ohranilo obojestransko spoštovanje. Našim sedanjim poročnim mizam nič ne manjka, običajno pa ob njih primanjkuje ljudskega humorja, pristranskega pogovora, petja in vsega tistega, kar ljudi združuje in jih razveseljuje.

Magda Rodman

KLJUČAVNIČARSTVO PAVLIN V VIPAVI

Obrti se pojavijo in tudi preminejo. Kot vsaka stvar na tem svetu. Včasih pa ostane za njimi le kakšna sled. Vipavsko pokopališče je znano zlasti po dveh egiptovskih sarkofagih avstrijskega konzula v Egiptu, viteza pl. Antona Laurina. Malokdo pa pogleda kovana vhodna vrata na to pokopališče, in skoraj nihče ne ve, kdo jih je izdelal. Svojčas jih je izdelalo ključavničarstvo Pavlin iz Vipave (do pred nekaj leti sta bili na stranskim delu ključavnice še vidni vgravirani začetnici A.P.) Kdo so bili ti obrtniki, kdaj so živeli in delali?

Iz ustnega izročila moje mame Marije Pavlin, rojene Semenič, z Gradišča pri Vipavi (sedaj biva v ul. Vojana Reharja 6), in iz drobnih ostankov dokumentov, ki so se hranili pri hiši, sem uspela izluščiti naslednje: Pavlini (v dokumentih, zapisanih v nemškem in italijanskem jeziku, najdemo zapis Paulin)

naj bi prišli svojčas v Vipavo iz Ravnice nad Grgarjem. Vsekakor se je to zgodilo pred letom 1807, saj je s to letnico datiran sklepnik kamnitega portala s sočasno hišno številko 53, na kateri od začetnic IP pomeni druga priimek Pavlin, (B. Premrl, Vipavski portali, VG št. 37, str. 16). Lahko tudi predpostavljamo, da je bila ključavničarska obrt doma pri Pavlinovih vsaj od prve polovice prejšnjega stoletja naprej. Tako smemo sklepati po odpustnici iz vojske (slikovna priloga), ki jo je 31. oktobra 1859 podpisal generalmajor Pavlizza za korporala Antona Paulina, ki je zapustil 17. cesarsko-kraljevi pešpolk kot bataljonski puškar 1. razreda, (Protokolls-Nr.III/966, KuK Princ Hohenlohe 17. Linien-Infanterie-Regiment, Laibach, 1859, arhiv hiše Pavlin). Anton Paulin se je rodil v Vipavi leta 1829, kot dvajsetleten pa je stopil v vojsko,

ki jo je služil polnih deset let, en mesec in devetnajst dni. Le s ključavničarskimi izkušnjami je lahko opravljal tako pomembno delo, kot je puškar v vojski. Da bi se tako odgovornega posla priučil v avstrijski vojski, zlasti v tistih vojno aktivnih časih, je malo verjetno. Za Antona Paulina lahko torej trdimo, da je odprl ključavničarsko obrt po odpustu iz vojske leta 1859. S prvo ženo je imel (doma v Vipavi na Hribu, kjer je danes poslopje Janežičevih, "Janeščeva hiša") osem otrok, z drugo, Ano Poniž, pa sina Edmunda, ki je prevzel očetovo obrt. Edmund Pavlin, (r. 27.2.1876, umrl 20.1.1938), po domače imenovan Munde, je kot človek in kot obrtnik delil usodo avstro-ogrske monarhije.

Po združitvi Italije v drugi polovici prejšnjega stoletja je postal vipavski del Kranjske in Gorica s Trstom za avstro-ogrsko državo posebno pomemben, vitalen del. Zato se je v tem času tudi Vipava sama močno razvila. Postala je strateška predstraža pred agresivno napredujočo mlado italijansko državo. Z vojaštvom in močno državno upravo je prišla med drugim tudi za vipavske obrtnike zlata doba.

V zapuščini se je ohranil droben zvezek, nekakšna računovodska evidenca, v katero je Munde zapisoval, kaj je izdelal in koliko je kdo plačal ali ostal dolžan. To beležko je poimenoval Kassa. Iz "Kasse", zvezka z računi (arhiv Pavlin), lahko vidimo, da je Edmind Pavlin dobil na primer za dela G. Furlanu od 12. do 20. avgusta leta 1912 21 kron in 80 helerjev. Za ta denar si je mojster lahko kupil belo srajco (2,4 K), si zavezal metuljček za 80 h, oblekel volnen pleten moški jopič (10,5 K) in hlače (5,3 K), v žep je vtaknil še žepno uro. Take so bile cene iz

prodajnega kataloga firme Hansa Konrada iz tistih časov. Pri vsem tem moramo vedeti, da je bilo tedaj malo denarja in je to

pomenil že velik nakup, ki si ga je lahko privoščil le malokdo. Naj navedemo še nekaj podatkov iz "Kasse". Zvezek se začne s prenosom dolga Antona Andlovica v znesku desetih kron. Istemu je mojster Munde 19.4.1912 "upasal deset ključavnic" za 7 kron, 28.4. mu je "dve novi reibštangi naredil" za 1 K in 60 h, 11.5.: "Sem eno novo žago platiral" za 1,60 K, dalje: 1.6. "eno ključavnico popravil za vrata Grašine" za 60 h, (verjetno je bil imenovan tudi ključavničar Lanthierijeve graščine), 26.6.: "Sem popravil eno reibštango novi šproren in ruder in knof naredil" za 70 h, in istega dne: "eni žagi sem platelz prinetal na enem koncu...". Mojster Munde si je pribeležil tudi: "Za gatre na turnu na Gradiši sem dal preračun za 25 kron za vsako kalono in od vrat od kapel križovga pota od vsake kapele po 7 kron". Med računi so omenjeni še (dobeseden prepis iz knjižice): Andlovic, Viktor Žgavec, Jože Vidrih Lože, G. Furlan, Rosa Jožef Šentvit, G. Skuk Vipava, Grajščina Vipava, Poniž Jernej, Bukovič mizar, Jožef Abram Nanos, Petrovčič, G. Mesesnel. Strokovni izrazi in tudi tvorba

Vesela družba prijateljev.

Vipavski obrtniki leta 1921/22. Od leve proti desni stojijo: Židanik, zidar s Hriba, Janez Krhne, gostilničar, Andrej Poberaj, vipavski živinozdravnik, doma iz Solkana, Rafael Cunta, gostilničar, Florjan Petkovšek, sedlar. Sedijo: Ivan Plešnar, sedlar, v naročju ima hčerko Ivico, poleg njega delavec pri Postirju, tretji je Edmund Pavlin - Munde, vipavski ključavničar, ob njem Ciril Škapin, trgovec in še Albin Žgavec, mizar, s hčerko Zoro v naročju.

stavkov govorijo, da je imel mojster Munde nemško izobrazbo. Računovodstvo je moralo biti korektno, zato je mojster tudi zapisal:

“21 kron sem dal za čizme moje in Pepeta; (verjetno za sina Jožefa, tudi Pepeta imenovanega); sem vzel iz skufra”. Na dveh mestih, nedatirano, je zapisal tudi: “V Slavetovi kasi ima Pepe 60 centešimov” in “V naši kasi ima Mica 1 liro in 60 čentešimov”. Ti drobni zapiski in revni zneski pa že govorijo o razmerah pod Italijo, ko je bila Pavlinova obrt že v zatonu. Italijanska oblast je pač, kot vsaka nova oblast, poskrbela, da pomembne domačine čim bolj onemogoči in jim tako prepreči kakršenkoli vpliv na odločanje.

Munde, dedič Pavlinove hiše, je imel s prvo ženo Katarino Kante iz Gabrij štiri sinove in eno hčer, prvorojeni Frančišek je kmalu po rojstvu umrl. Leta 1914 je Munde odšel na Koroško, v vojsko, kjer je delal v tovarni v Guštajnu, sedaj Prevalje, medtem pa so mu doma umrle mati, žena in hčerka. Prisiljen je bil priti domov in s seboj na Koroško odpeljati svoje tri sinove: Jožefa (1909), Edmunda (1911) in Venceslava (1912). Po koncu vojne, leta 1918, se je obubožan vdovec s tremi sinovi vrnil domov. Prva svetovna vojna je bila za Pavlinovo družino hud udarec in močna prelomnica. Od ugledne obrtne delavnice, kjer je pred vojno delalo z mojstrom več pomočnikov, je po vojni ostal mojster Munde sam. Zadnji udarec je zadal propad Avstro-ogrske in razvrednotenje denarja. Poleg vseh teh tegob mojster Munde ni bil varen živeti skromno. Bil je veseljak in pogost spremljevalec grofa Lanthierija. Tako je s premoženjem svoje druge žene Marije Bizjak, vdove Semenič, s katero se je poročil na sv. tri kralje leta 1921, verjetno reševal svoje podjetje.

Marija Semenič (rojena Bizjak) je bila doma iz Dolge Poljane, poročena pa na Gradišče pri Vipavi. Z možem sta imela dve hčerki, Marijo in Angelo. Ko se je l. 1914 začela prva svetovna vojna, je mož zaradi pljučnice umrl. Kako je prišlo do snubljenja, ne vemo, Marija Pavlin, rojena Semenič (Mici) pa se spominja, da so se preselili l. 1921 v Vipavo k Pavlinovim. Krušnega očeta se spominja kot pridnega delavca in dobrega človeka. Do svojih sinov je bil dokaj strog, ni pa delal razlike med pastorkama in svojimi otroki. Spominja se, kako jo je včasih poslal v bližnjo travino po slanine, ki so bili njegova poslastica. Ob ponedeljkih so imeli delavnico zaprto. Takrat so namreč vipavski obrtniki imeli prosto in so se

shajali po gostilnah. Rad je zahajal v družbo vipavskih možakarjev. Stari Vipavci se ga spominjajo kot družabnega in veselega možaka. Bil je srednje velike postave, močan, čokat, velikih in močnih rok. Fotografije ga kažejo tudi kot vipavskega gasilca.

V pritličju prednjega dela Pavlinove hiše je bila delavnica, nad njo pa so imeli Pavlinovi spalne prostore za številno družino. Kuhinja je bila v majhnem, temačnem prostoru med “ta staro”, črno kuhinjo in tedanjo delavnico. Tlakovana je bila z opeko. Tla v delavnici so bila sprva prekrita z lesenim podom, kasneje je ostala le steptana zemlja. V sredini je stal velik lesen “ponk” z velikim primežem, nakovalom, brusom za nože in najrazličnejšim orodjem. V kotu je stal “meh”, ki so ga rabili za podpihovanje žerjavice. Obe okni delavnice sta krasili lepo izdelani kovani mreži, ki smo jih žal ob preselitvi kuhinje (1958) odstranili. Nad “kolono” je dolga desetletja visel velik ključ, znak ključavničarske obrti. Ta izvesek je še viden na stari razglednici. Žal se v družinski zapuščini ni ohranil. 20. januarja 1938 je Munde umrl.

Delavnico in z njo obrt bi lahko prevzel sin Jožef, imenovan Pepi (r.4.2.1909, u.16.5.1985), vendar se je odločil za drugačen poklic. S štirinajstimi leti je pustil šolo, ker se je kot največji v njej neprijetno počutil (bilo ga je sram), in se eno leto pri očetu učil domače obrti. Zatem se je dve leti učil za mehanika pri sosedu Maksu Ferjančiču, ki je imel delavnico v današnji trgovini Fama (nekdaj last Grabrijanovih). Že l.1926 se je šel učiti za mehanika v Trst in se tam izučil tudi za šoferja. Nekaj let je vozil avtobus v smeri Trst-Idrija in Trst-Vipava. Leta 1929 je šel v vojsko in se po opravljeni 18-mesečni vojaščini sprva zaposlil v mlekarni Italijana Poštirja (na Krhnetovem dvorišču). Prevažal je mleko. Leta 1931 se je zaposlil v Vinarski zadruzi Vipava in ostal v tej službi do upokojitve (1965).

V dobro ohranjeni in opremljeni domači ključavničarski delavnici (danes ji pravimo “Pepijev hram” in v njej je v enem kotu še vedno vdolbina, kjer je bilo kovaško ognjišče) je rad delal in nudil ključavničarske usluge domačinom. Bil je strokovnjak za ključavnice, zlasti za “ta stare”, z “vetrihi” je odpiral zaskočene ključavnice, brusil nože in škarje in velikokrat izdelal kakšen kovinski predmet. Nešteto ključavnic v vipavskih

hramih in po okoliških vaseh je ohranil pri življenju in mnoge med njimi imajo njegove ključke. Med drugo svetovno vojno je bil v nemškem ujetništvu na Jesenicah (1944-1945) in tedaj je iz ostankov nerjavečega jekla izdelal nekaj ličnih čajnih in jedilnih žlic in več prstanov. V Vinarski zadrugi je bil vzdrževalec strojev in delal je v mehanični delavnici. Z velikim veseljem je priskočil na pomoč pri vsakem delu, bodisi ob trgatvi, ko so delali teden dni tudi ponoči, ali pa je pretakal vino, hodil po okoliških vaseh in s poskušanjem različnih sort izbiral vina za odkup. Veljal je za prefinjenega pokuševalca vin. Ostanke predmetov iz bakra, aluminija, železa, medenine smo še pred

nekaj leti našli vsepovsod; na kašči, na štali, v stari kuhinji. "Vedno lahko še prav pride", je imel navado reči Pepi. Dve svetovni vojni sta ga za vedno naučili, da se je dobro tega pravila držati. Ko je bil že močno bolan, verjetno je slutil bližnji konec, je z občutkom odgovornosti in velike pomembnosti spomladi leta 1985 "izročil" orodje nekdanje Pavlinove ključavničarske obrti zetu Pavletu Florjančiču. Kot zanimivo naključje pa naj povem, da je zet A. Pavel Florjančič izučen kovinostrugar, ki zna ročno izdelati tudi kakšen ključ! Vse orodje in delovni pripomočki iz tega časa so še ohranjeni.

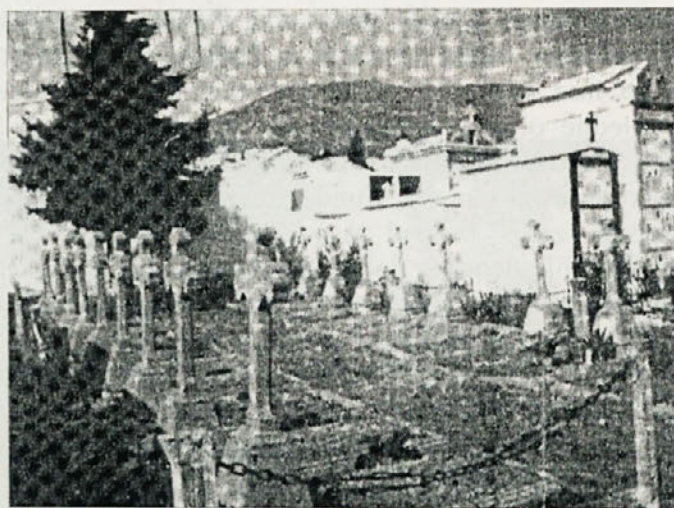
Ana Florjančič

UTRINEK S KORZIKE (dodatek)

V 37. številki VG smo predstavili upokojenega zidarja Ivana Poniža. K že opisanemu dodajamo še fotografijo, ki je žalosten spomin na njegovo bivanje na Korziki.

Vsi tam umrli in pokopani primorski fantje in možje imajo enake spomenike. Na križih so table s slovenskimi imeni in priimki. Okvirji grobov so iz klesanega kamna. Ob vhodu na to pokopališče visi tabla z napisom: CIMINTER JUGOSLAV. Prvi je bil na tem pokopališču pokopan Silvester Nabergoj iz Lož. Umrli je za posledicami zastrupitve s hrano, ki jo je našel na smetišču. Drugi je bil tu pokopan Ivan Ferjančič iz Vrhpolja pri Vipavi. Tu so našli svoj zadnji dom še Leopold Makovec iz Budanj, Edo Žvanut iz Lozic in Tone Grgučetov iz Lož.

Prostor med grobovi je tlakovan z velikimi kamnitimi ploščami. Vse umrle Slovence, pokopane v mestu Aiaccio, so Amerikanci prekopali in posmrtno ostanke prenesli na to slovensko pokopališče v mesto Bastia. Vseh umrlih je bilo med bivanjem na Sardiniji, na Korziki in v južni Franciji čez 300."

"Korzika, mesto BASTIA - slovensko vojaško pokopališče primorskih fantov in mož ter tudi zadnji dom Vipavcev, ki so bili v ameriški armadi leta 1944. Med njimi sem bil tudi sam. Fotografija je iz leta 1944."

Ivan Poniž

MATIJA VERTOVEC

Kratka biografija in osebnost duhovnika - narodnega buditelja

Rojstni kraj Matija Vertovca je zaselek Jakulini v župniji Šmarje na Vipavskem. Rodil se je 28. januarja 1784 v kmečki hiši na tedanji številki 4, domačinu Francu Vertovcu in Marjeti, rojeni Kodrič iz vipavskih Brij. Bil je šesti otrok v družini, ki je štela vsaj sedem živorojenih otrok. Cerkveno-upravno so bile tedaj Šmarje del obširne vipavske župnije (prafare), vendar že samostojna kaplanija z lastnim duhovnikom - kaplanom, ki je redno opravljal določena dušnopastirska opravila. Ob Vertovčem rojstvu je bil šmarenski kaplan Mihael Boude, ki ga je tudi krstil. Pri krstu sta bila njegova botra Marija Konte (Conte) in Margarita Polšak (Polshach). Čeprav je njegovo osebno ime Matija ostalo ves čas nespremenjeno, zasledimo njegov priimek v več oblikah. Uveljavljena oblika Vertovec je zadnja različica v njegovem poimenovanju. V krstni knjigi je zapisan kot Vrtoviz, saj se od leta 1804 in kasneje v raznih dokumentih navaja kot Vertouz oz. Vertovz (tako se je tudi podpisoval!), okrog leta 1848 se pojavljata obliki Vertovc in Vrtovec, leta 1850 pa končno oblika Vertovec.

Osebnost Matije Vertovca sta v otroštvu in rani mladosti oblikovala najprej družinsko kmečko okolje, sočasno pa tudi prijazna naklonjenost domačega duhovnika Jožefa Poljšaka, kaplana v Šmarjah od leta 1794, pri katerem je prejel prve osnove izobrazbe. Šolanje je nato nadaljeval v vipavski farni šoli, ki jo je že leta 1751 ustanovil prvi

goriški nadškof Karel Mihael Attems in je na njej nastavljal posebnega duhovnika - učitelja. Latinsko šolo oz. gimnazijo je obiskoval v Gorici, licej v Gradcu. Leta 1804 je bil z dvajsetimi leti sprejet v bogoslovje kot kandidat goriške nadškofije. Z ukinitvijo oglejskega patriarhata (1751) in z ustanovitvijo goriške nadškofije (1752) je novoimenovani goriški nadškof Attems resda kmalu poskrbel za ustanovitev bogoslovnega semenišča v Gorici, leta 1757, toda v metežu jožefinskih reform je bilo goriško bogoslovno učilišče 1783 ukinjeno in goriški bogoslovci so bili prisiljeni nadaljevati svoje šolanje v državnem zboru, v semenišču v Gradcu. Tudi Vertovec je v novonastalih razmerah pričel svoj bogoslovni študij v Gradcu, kjer je v letih 1804 - 1806 končal prve tri letnike. Leta 1807 je iz Gradca prešel v ljubljansko bogoslovje in tu končal četrti letnik. Ves čas je bil odličen študent (ob koncu četrtega letnika je imel oceno: prvi s posebno odliko), bil je deležen tudi posebne škofijske štipendije, v Gradcu v višini 65 florintov, v Ljubljani 80 florintov. V kleriške vrste je bil s tonzuro sprejet v Gradcu, kjer mu je 3. januarja 1805 sekovskograški škof Janez Friderik von Waldenstein podelil nižje mašniške redove v svoji privatni kapeli. Prvi višji mašniški red, subdiakonat, mu je v škofijski kapeli v Gorici podelil goriško-gradiščanski škof Frančišek Filip Inzaghi dne 18. oktobra 1807. Teden dni kasneje, 25. oktobra, mu je škof Inzaghi, prav tam s potrebnim spregledom predpisanega časovnega presledka, podelil tudi višji mašniški red, diakonat. Končno ga je 8. novembra 1807 posvetil isti škof Inzaghi v goriški škofijski kapeli, s spregledom časovnega presledka in z dvomesečnim spregledom kanonične starosti, v mašnika. (Po tedaj veljavnih cerkvenih predpisih je med posameznimi višjimi stopnjami mašniškega reda moralo preteči vsaj 6 mesecev, potrebna je bila tudi predpisana starost, za subdiakonat 21, za diakonat 22, za mašništvo pa 24 let; vendar je bilo iz upravičenih razlogov mogoče sprejeti spregled, a za mašništvo le za eno, kvečjemu za poldrugo leto).

Prva službena pot ga je vodila v Vipavo, kamor je bil 21. decembra 1807 dekretiran za duhovnega pomočnika in je dan pred božičem že nastopil službo. V vipavski fari je deloval do konca maja 1809. V skoraj poldrugem letu bivanja v vipavskem trgu si je ustvaril krog prijateljev in znancev, zlasti med uglednimi tržani, od vipavskega dekana do okrožnega glavarja, od spoštovane družine Kociančič, ki je dala dva duhovnika, starejšega Franca in mlajšega brata Štefana, pisatelja, jezikoslovca in zgodovinarja, do priznanega vipavskega egiptologa in diplomata Antona viteza Lavrina. Kasneje se je rad vračal v to srenjo, kamor je bil sicer ponovno vabljen kot iskan pridigar. Napoleonovi vojaški pohodi so maja 1809 omogočili Francozom zasesti Vipavsko. Prihod Francozov sovpada z Vertovčevo menjavo službenega mesta. Iz farnega središča se je v začetku junija preselil za kaplana - kurata na Planino pri Ajdovščini, ki je postala njegova prva samostojna dušnopastirska postojanka. Planincem se je posvetil z vsem svojim mladostnim žarom ter njihove duše "skerbno in marljivo pasil" ves čas francoske okupacije, vse tja do marca 1813. Pri ljudeh je naletel na nadvse ugoden odziv, saj so njegove "kristjanske nauke radi no zamerljivo poslušali" ter hkrati poskrbeli, da "je dobrotljivost in milosrčnost cvetela in obilno sadu rodila". Glede na to, da je pri francoski oblasti užival nesporen ugled (Francozi so ga spoštljivo nazivali Mr. Vertoutz Cure a Planina pres Wipbach), se je hkrati lahko ves posvetil kulturnemu, gospodarskemu in zdravstvenemu napredku svojih Planincev. Postavil je temelje planinski šoli, tako da je zbiral okoli sebe v večernih urah odrasle in otroke ter jih učil brati in pisati. Z dobrim poznavanjem francoskega jezika in francoske strokovne literature je posegel na področje umnega kmetijstva in uspešnega vinarstva po francoskih vzorih in tako postal svojim rojakom najboljši posrednik in učitelj gospodarskega napredka. Skrbel je tudi za telesno zdravje zaupanega mu ljudstva in je, še preden je francoska oblast zaukazala splošno cepljenje, pregovoril planinske starše, da so dali cepiti svoje otroke proti kozam. S cepljenjem kakih 120 otrok je leta 1810, ko je po Vipavski dolini razsajala epidemija koz, "svojo Planino sredi takšne kuge neomadeževano in zdravo ohranil". Razumljivo je, da so se med duhovnikom

in njegovimi farani stkali pristni odnosi medsebojnega spoštovanja in ljubezni. Ljudje so mu svojo hvaležnost med drugim izražali z obiljem materialnih dobrin, tako da je bil tudi v tem oziru "vsiga zadovoljin". Ko se je na prvo postno nedeljo leta 1813 poslavljaj s Planine, je mogel reči: "Med vami sim skoraj štiri leta prav mirne in zadovoljne dni preživel." Svoje ganjenosti ni skrival, ampak je svojim "ljubim Planincem" kar odkrito priznal, da "do danes nesem jest še vedil, da je tak velka zaveza ljubezni med nami, zadaj... ki moram slovo od vas vzeti, vas skoraj ne smem po navadi ravno pogledati, oči se mi zalivajo, noge tresejo, jezik mi besedo odpoveduje." Odhodu s Planine je botroval vipavski dekan Franc Štekar, ki ga je pregovoril ("so me nagovarjali no do živega napletali"), da sprejme njegovo bivšo faro Šentvid pri Vipavi (Podnanos). Šentviška fara je bila izpraznjena 22. novembra 1812, ko je bil dotedanji vikar Franc Štekar, ki je tu pastiroval kar 28 let, imenovan za vipavskega župnika in dekana. Za izpraznjeno mesto so se potegovali trije: erzeljski kaplan Mihael Pegan, goriški kaplan na Travniku Anton Ušaj (Ussai) in planinski kaplan Matija Vertovec. Vsi trije so bili sposobni in goreči, vendar je škof Inzaghi francoski oblasti pri imenovanju posebej priporočil in na prvo mesto postavil erzeljskega Pegana, ki je bil že enajst let duhovnik, (Ušaj sedem, Vertovec 5 let). V svoji prošnji za šentviško faro na goriški konzistorij je Vertovec v svoj prid navedel naslednje razloge:

1. Vse filozofske in teološke študije je absolviral z najvišjimi ocenami (prima cum eminentia).
2. Kot vipavski kaplan je žel enodušno naklojenost in spoštovanje vipavske srenje.
3. Kot kurat na Planini se je izkazal vrednega zaupane mu službe.
4. Ima zasluge za cepljenje proti kozam kakih 120 otrok na Planini v letih 1811-1812, s tem jih je rešil smrti.
5. Duhovniško službo je ves čas opravljal vestno in v obče zadovoljstvo.
6. Kljub potrebni skromnosti si je v svesti, da bo fizično in psihično kos nelahki šentviški fari.
7. V prometno izpostavljenem Šentvidu bo njegovo znanje francoskega jezika zelo prav prišlo za posredovanje pri francoski oblasti.

Prošnjo za premestitev je vložil 12. decembra 1812.

Nedvomno je imel Vertovec za novo postojanko potrebne kvalifikacije: bil je telesno krepak, beseda mu je lepo tekla in je bil za tisti čas nadpovprečno izobražen, obenem je bil posebej cenjen in zato sprejemljiv pri francoskih oblasteh. Bržkone je prav to dejstvo odločilno vplivalo, da ga je francoski intendant istrske province v Trstu, kljub drugačnim željam škofa Inzaghija, imenoval 22. januarja 1813 za šentviškega kurata oz. vikarja. Škofija je imenovanje potrdila 25. februarja, 9. marca je že nastopil v Šentvidu, kjer je ostal celih 38 let, do svoje smrti. Delokrog se mu je prostorsko in številčno zelo razširil. Nova postojanka je štela okrog 2000 ljudi in je za kakih 300 do 400 duš presegala matično vipavsko faro, saj je takrat obsegala tri soseske: Šentvid, Podrago in Lozice.

V času njegovega službovanja v Šentvidu je prišlo do cerkvene preureditve vipavske dekanije. Vse do leta 1830/31 je bila vipavska dekanija vključena v goriško nadškofijo. Tega leta so se s papeškim odlokom nanovo uredile meje med ljubljansko in goriško škofijo na podlagi deželne razmejitve. Župnije vipavske dekanije so tako 29. junija 1831. prešle v sklop ljubljanske škofije. Ta sprememba, vsaj po mnenju goriškega bogoslovnega profesorja, vipavskega rojaka in Vertovčevega prijatelja Stefana Kociančiča, ljudem ni bila nič kaj po volji. Zaman so se potegovali za ohranitev starega reda. Ni znano, kakšno je bilo Vertovčevo stališče, ko so njegove rojstne Šmarje ostale pod Gorico, gornjevipavsko območje pa je prišlo pod Ljubljano. Sodeč po delu zapuščine, ki ga je namenil goriškemu Alojzijevešču, svojih goriških korenin le ni mogel pozabiti. Vsekakor se je na novem položaju kar dobro znašel in s kranjsko družbo navezal nadvse plodne stike.

Kakor Planincem (ob odhodu se jim je oddolžil s tem, da jim je oskrbel vrednega naslednika, sorodnika Jožefa Stibiela, odličnega pridigarja in kasnejšega župnika in dekana v Ločniku pri Gorici), se je tudi Šembijcem (ljudski naziv je Šembid!) najprej razdajal v verskem in cerkvenem pogledu. Zdravi in kleni versko - moralni nauki, ki jih je sejal so obrodili zlahtne sadove. Srečen je bil, da v fari ni bilo odkritega sovraštva, pretepanja, tožarjenja, kraje,

upornosti proti oblasti, alkoholizma, večje nesramnosti in nemorale. Ni pa tajil, da se vendarle najde tudi "kako nič, kak smetljaj, kak nekazn", ki kvarno vpliva na sicer dobro okolje. Nič manj truda ni vložil v izobraževanje svojih faranov, pospeševal je gospodarski napredek (bil je predsednik šembijske kmetijske podružnice do smrti), bdel nad zdravstvenim varstvom, (kakor na Planini, je tudi tukaj kar dvakrat poskrbel za cepljenje proti kozam, prvič se je dalo cepiti 161, drugič pa več kot tisoč oseb). Na splošno vzeto je bil Vertovec s Šembijci kar zadovoljen, pa tudi oni z njim. Tako je mogel na večer življenja svojim faranom izreči iskreno zahvalo "za ljubezin in spoštovanje, s katerim ste bili meni vdani, ...za vse dobro, kar ste od mene nagovorjeni storili."

Pri vsem tem pa si ni mogel kaj, da ne bi nekaj mesecev pred smrtjo, 17. januarja 1851, v posebni vlogi na občinsko predsedništvo opozoril na drugo plat medalje. Razkril je svoje razočaranje in grenkobo zaradi nerazumevanja, omalovaževanja, nehvaležnosti s strani "komunske uprave", ki, ne samo da ni imela dovolj posluha za njegove materialne potrebe, pač pa mu je tudi nagajala in ga poniževala. Potožil je, da so se v 38 letih njegovega službovanja v Šentvidu vedno našli hudobni, nehvaležni in nevoščljivi, ki so si svoje jezike brusili nad njim, vendar je bilo njihovo govorjenje prazno. S ponosom je mogel reči, da je vselej delal v obči blagor in da bodo njegovi nauki imeli trajno vrednost. Ni pa maral biti nikomur napoti, zato je bil pripravljen umakniti se in odstopiti.

Prav kmalu se je ta napoved izpolnila, ker ga je k temu koraku med drugim prisilila neizprosna bolezen: 27. januarja 1851 je prosil prvič, 15. februarja istega leta drugič za razrešitev farne službe. Spričo splošne oslabelosti se je končno 28. aprila 1851 odpovedal duhovnijski, stopil v pokoj in se preselil v svojo hišo, v neposredno bližino šembiške farne cerkve. Naslednjih nekaj mesecev je še upal na ozdravitev, čeprav je bolezen vidno napredovala: noge in trebuh so mu otekali, dokler ni 2. septembra 1851, po nekajmesečni bolezni, umrl zaradi prsne vodenice, v 68. letu starosti. Pokopali so ga 4. septembra 1851 na šembijskem pokopališču. Še istega leta mu je hvaležni nečak Filip Vertovec postavil nadvse dostojen

nagrobni spomenik, na katerem je v izbranih besedah ovekovečil njegov spomin. Ob stoletnici rojstva leta 1884 so mu njegovi častilci po zaslugi ravnatelja kmetijso-vinarske šole na Slapu, Riharda Dolenca, postavili na hiši ob cerkvi, kjer je umrl, spominsko ploščo z napisom: **“V hvaležen spomin gospodu Matiji Vrtovcu, rojenemu dne 28. januarja 1784 v Šmarji na Primorskem, mnogoletnemu župniku Št.Vidskemu, umrlemu 2. septembra leta 1851, kateri se je prvi trudil slovensko vinstvo povzdigniti. Ob stoletnici njegovega rojstva postavili njegovi častilci.”**

Posebna odlika Vertovčeve osebnosti so bili njegovi pristni in neposredni človeški odnosi, naklonjenost do oseb in krajev, kjer se je rodil in deloval, sočutje do pomoči potrebnih. S sorodniki je vedno ohranil tesne vezi. Ob raznih slavih se je rad vračal v rodni kraj, tako je npr. leta 1808 v šmarski cerkvi krstil hčerko brata Štefana, nečakinjo Antonijo Terezijo, leta 1814 je v domači cerkvi nastopil kot slavnostni govornik na novi maši rojaka Andreja Polšaka. V Šentvid je k sebi povabil dve leti mlajšega brata, spretnega, nadarjenega in vsestransko uporabnega Franca, ki mu je na njegovih številnih potovanjih po Evropi bil zvest spremeljevalec, kočijaž, tajnik, svetovalc in najboljši prijatelj. Ob smrti je svojo hišo z imetjem v Šentvidu prepustil v last sorodnikom, “ljubemu bratranzu Filipu Vertovzu”, sinu brata Franca. Sorodniki so podedovali tudi njegovo delovno mizo, izdelano v slogu 18. stoletja, skupaj z nekaterimi slikami, ki jih je bil prinesel domov z raznih potovanj. Žal so se najrazličnejše umetnine, npr. bakrorezi, krajinske slike, lestenci, benečanska ogledala, idr. večinoma porazgubile. Tudi dokajšnje premoženje, ki si ga je bil prihranil v svojem urejenem in gospodarnem življenju, je v oporoki večji del zapustil v dobrodelne namene rojstnemu kraju in kraju, kjer je služboval ter vzgojnim in dobrodelnim zavodom: šmarskemu in šembijskemu ubožnemu zavodu po 200 goldinarjev, vipavskemu in planinskemu ubožnemu zavodu po 100 goldinarjev, za zidanje novega župnišča v Šentvidu 1500 goldinarjev (s to vsoto so poravnali polovico cene za nakup župnijske stavbe 1853), gluhonemnici v Gorici 500 goldinarjev, Alojzijevišču v Ljubljani 500 goldinarjev, 1000 goldinarjev za ustanovo

“Matija Vertovca - miloščina za nesrečnike” (vsako leto sproti je posebna komisija odbrala dva reveža iz šembijske fare, ki sta prejela od letnih obresti vsak po 25 goldinarjev), šembijska cerkev je za maše prejela 450 goldinarjev.

Vajen trdega kmečkega dela že od mladih nog, je tudi v času šolanja ohranil delovne navade in se stalno izpopolnjeval z vsakdanjim učenjem. Že v dijaških in študentskih letih si je poleg materinega slovenskega jezika dobro prisvojil znanje obeh klasičnih jezikov - latinskega in grškega - ter ob hrvaščini še znanje treh modernih jezikov, t.j. nemščine, italijanščine in francoščine, tako si je pridobil poglavitno orodje za kasnejše znanstveno delo. Dasi ni bil formalno šolan strokovnjak, je zlasti s pomočjo znanja jezikov in z uporabo tedanje najpomembnejše strokovne literature ter z lastnim zanimanjem in pridnostjo dosegel za tiste čase zavidljive uspehe na področju zgodovine, zemljepisa, kemije, fizike, astronomije idr., največ in najraje pa v kmetijstvu, zlasti v vinogradništvu in kletarstvu, ne da bi pri tem zanemaril svoj osnovni, to je duhovniški poklic. Urejeno življenje, zavzeto delo in stalno bivanje na istem območju mu je na eni strani omogočilo temeljito spoznavanje Vipavske doline, njenega naravnega okolja in ljudi, po drugi strani pa je širil svoje obzorje s številnimi potovanji v avstrijske in evropske dežele (potoval je po Madžarskem, Nemčiji, Franciji in Italiji, bil med drugim v Berlinu, Dresdenu, Münchenu, Parizu, Milanu in Rimu). Kot aktiven član Kranjske kmetijske družbe (bil je tudi član Štajerske, Goriške in drugih kmetijskih družb) se je rad udeleževal vseavstrijskih in nemških zborovanj in drugih prireditev, denimo zbora nemških kmetovalcev in gozdarjev v Gradcu leta 1846, evropskih vinogradnikov in sadjarjev v Heilbronn leta 1847, kjer se je seznanil z mnogimi kmetijskimi strokovnjaki ali njihovimi deli; zborovanja v Salzburgu leta 1851 se zaradi bolezni ni več udeležil. S poglobljanjem v evropsko znanost in kulturo je bogatil svojo duhovno zakladnico, kakor nam pričajo njegova strokovna dela in njegova zapuščina. Svoja številna dognanja s področja znanosti je pridno objavljala bodisi v strokovnih člankih po časopisih, bodisi v samostojnih knjigah. Iz teh spisov odseva Vertovčeva velika ljubezen do preprostega ljudstva. Tako je

zapisal kronist v Ljubljanskem Zvonu: "Iz vseh nam na glas govori plemenita želja poučiti, omikati ter v gmotnem in duševnem oziru povzdigniti ves narod slovenski." Vertovec ga je učil dela, pridnosti, čednosti, varčnosti, poštenosti, značajnosti. Celo v svojih strokovnih spisih se je z veliko vnemo zavzemal za materni jezik in za njegovo uveljavljanje na vseh področjih, zato je spodbujal učene Slovence (posebej duhovščino, ki je v najbližjem stiku s kmečkim človekom), naj porabijo dobro voljo in večjo gorečnost za "pomnoženje slovenske pismenosti ali slovstva s koristnimi knjigami v omikanje svojega naroda", kajti "z molitvenimi bukvicami se še vse pri ljudstvu ne doseže."

Vertovca moramo upravičeno uvrstiti med najbolj plodne slovenske strokovne pisce prve polovice 19. stoletja. Najtemeljiteje je obravnaval takratno kmetijsko problematiko, posebej sta mu bila pri srcu vinogradništvo in vinoreja. K vinogradništvu je pristopil s kritičnim raziskovalnim čutom, učil se je in učil druge na lastnih izkušnjah ter skušal našim preprostim vinogradnikom čim bolj razumljivo pojasniti, kako naj v danih razmerah gojijo vinsko trto, da bi dosegli optimalne rezultate. Razumljivo je, da je zato, razen nekaj sestavkov v nemškem jeziku, ki so izšli v Illyr. Blatt-u leta 1820 in 1821, pisal dosledno v svojem slovenskem jeziku. Kot sodelavec Kmetijskih in rokodelskih novic od ustanovitve 1843 dalje je v njih objavil svoj prvi spis Vinske trte hvala, ki je verjetno navdih za najboljšo pesem Valentina Staniča "Hvala vinske trte" in vsaj deloma za Prešernovo "Zdravljico". Poslej najdemo vse do leta 1851 v vsakem letniku Novic več njegovih člankov in poročil. Sicer je najgloblje brazde na področju vinogradništva in vinarstva zaoral s knjigami Vinoreja za Slovence leta 1845, Kmetijska kemija leta 1847, Sporočilo slovenskim vinorednikom, posebno vipavskim in primorskim leta 1850. Če je prva veljala za pravo "kmetijsko šolo", je bila druga "zlata vredna knjiga", ki je dosegla drugi ponatis leta 1856, leta 1894 je izšla tudi v hrvaškem jeziku. Po mnenju takratnih ocenjevalcev "južni Slovani nimajo niti v nobeni praktični stroki tako izvrstnega dela."

Zavest, da je poznavanje zgodovine lastnega naroda temeljnega pomena za narodovo osveščanje in samospoznavanje, da je

zgodovinsko mišljenje ključ za dojetje preteklega, sodobnega in bodočega sveta, je Vertovca spodbudila, da je prvi pri nas skušal zapolniti popolno praznino v tem pogledu, hkrati je hotel z domačim delom pomagati Slovincem ustreznemu spoznavanju razvoja sveta. Dasi je na področje zgodovine posegel že skoraj šestdesetletnik, ni ostalo njegovo delo neopaženo. Njegov prvi zgodovinski spis iz leta 1843 z naslovom "Ilirske dežele nekdanj in sedaj" ima domoznanski značaj. Na področje domoznanstva sega tudi polliterarni spis "Veličastno cerkveno-vojaško obhajanje v Vipavski dolini" iz leta 1845, ki opisuje Napoleonov propad. Nekaj skromnih zgodovinskih spominov je tudi v delu "Shodni ogovori", med njimi je posrečen planinskopanoramski opis cerkve sv. Jeronima na Nanosu. V dogovoru z Bleiweisom je približno deset zadnjih let življenja posvetil pisanju prve obsežne svetovne zgodovine v slovenskem jeziku, ki pa je zaradi obolevnosti in smrti ni dokončal. Iz nje je kot "poskušnja občinskega zgodopisa" objavil odlomek "Križarske vojske". Postumno so bili objavljeni posamezni odlomki, npr. "Zgodovinska pisma", "Stari Slavjani". Poljudno napisana zgodovina je vendarle tako s strokovnega kakor literarnega vidika bila toliko zanimiva, da je Bleiweis dva odlomka porabil še pred izidom celotnega dela v svojem Slovenskem berilu za drugi gimnazijalni razred (1852), devet odlomkov pa je dal na razpolago Miklošiču za Slovensko berilo za peti (do osmi) gimnazijalni razred. Celotno delo je kasneje pridobil in dopolnil Miha Verne, pod imenom obeh avtorjev je izšlo leta 1863 z naslovom "Obča povestnica ali zgodovina celega sveta" (Vertovčev del je bil že prej objavljen kot "Doklada Novic" leta 1853).

Marsikatero njegove zgodovinske koncepcije so bile izrazito konservativne, med drugim odločno odklanja revolucijo, ki jo ima za gnusobo, ker poraja grozovitosti; zelo je spoštljiv pri obravnavanju zgodovine katoliške Cerkve, precejšnjo pozornost pa namenja notranjemu razvoju dogajanja, kulturi in vsakdanjemu življenju. Pri obravnavanju slovenske zgodovine in zgodovine ostalih južnih Slovanov pa bistveno zaostaja za kritičnimi Linhartovimi spoznanji, dasi mu nista tuja velika skrb in zanimanje za probleme slovenstva.

Spričo nemajhne večšine, široke razgledanosti, globljega naravoslovnega znanja ter sposobnosti jasnega in enostavnega izražanja, ki ga je Vertovec pokazal pri pisanju "Kmetijske kemije", se ni čuditi, da ga je urednik Novic Bleiweis izbral za pisca sestavkov iz astronomije. Svojo nalogo je dobro opravil. Njegovi sestavki v Novicah leta 1847 z naslovom "Zvezdoslovje ali zvezdoznanstvo" so tako glede izbora (upošteval je najnovejša dognanja na tem področju zadnjega desetletja) kakor glede ureditve in jasnega ter živahnega razlaganja na povsem dostojni ravni. V šestnajstih sestavkih obravnava pogloblitve dosežke zvezdoznanstva. Opozoriti moramo na ljubeznivost in kulturni odnos, s katerima se obrača na bralca. Kot duhovnik in vernik na mnogih mestih hvali božjo modrost, ki je prisotna v kozmosu po zakonih naravoslovja. Zato si ne more kaj, da ne bi svojih prikazov zaključil s hvalnico: "Pri tacim pogledu v zvezde, pri tacih mislih, ti bo milogroza serce obšla, solzice se ti bodo udrle, noge tresle in šibile, na kolena boš padel, roke proti nebu povzdignil in z milim glasom zavpil: O slava, zahvala in čiščenje Bogu našimu, kateri na tronu sedi!..." Spoštovanje, toplina in neposrednost do bralca, prodornost intuicije in strokovna kulturnost, ki ga vodijo pri pisanju naravoslovnih sestavkov, ga uvrščajo med naše najimenitnejše poljudnoznanstvene pisce. Iskren rodoljub in "goreči branitelj slovenščine" si ni mogel kaj, da ne bi posegel tudi na literarno področje, in sicer "v pomnoženje domače pismenosti". Poleg krajših člankov (npr. "Coprnica", "Kaj je bolji počasi ali naglo obogatiti", "Hvaležnost visoko postavljenega sina viteza A. Lavrina do svojih kmetiških staršev", idr.) je zanimiv njegov jezikovni prispevek "Pokušnja stare slovenščine na Ipavskim in Primorskim", ki ga je sicer spisal že 28. junija 1844, a je izšel šele po njegovi smrti, ko so ga odkrili med njegovimi starimi rokopisi. Njegovo osrednje literarno delo nosi dokaj zvoneč

naslov: "Shodni ogovori", izšlo je leta 1850. Knjiga vsebuje pridige oziroma cerkvene govore, ki jih je Vertovec pri "mnogih priložnostih izustil", večji del pri velikih shodih, ko se je v cerkvi zbralo izjemno veliko vernikov. Da je bil Vertovec zelo priljubljen pridigar, kažejo njegovi številni nastopi pri slovesnostih na novih mašah, na božjepotnih romanjih, na blagoslovitvah ipd. v Vipavi, na Planini, v Šembidu (Podnanosu), v rodni Šmarjah, na Gočah, zlasti v Logu pri Vipavi. Tam so se zbirali ljudje iz vse Vipavske doline na zadnje tri pustne dneve, na prošnjo in zahvalno nedeljo, na veliki in mali šmaren. Zlasti na mali šmaren so tja prihajali romarji tudi iz Soške doline, Trsta, od Logatca, iz Idrije in s Pivke. Kar se je tam pridigovalo, se je razneslo po vsej dolini, tako da je bila "loška cerkev šola kristjanske modrosti, čednosti in svetosti celi Ipavski dolini." Knjiga predstavlja le izbor govorov, v celoti 26, ki jih je Vertovec imel v časovnem razponu 40 let (1810-1848). Ne glede na to, da so bile "ščiščene" za natis, predstavljajo posebno vrsto umetne literature, posebej odbrane po kriteriju popularnosti in estetskega vrednotenja. Vertovec se je znal vživeti v preprostega človeka. Dobro je poznal svoje ljudi, njih dobre in slabe strani, njihove bolečine in nesreče. Na to je navezoval svoje pridige in jih odel v baročne retorične prvine. Ob skrbi za versko in moralno vzgojo razsvetljuje razum vernikov in tako ni le skrbnik za "dušni blagor", ampak je na prižnici tudi ljudski učitelj in svetovalec za posvetne stvari.

Njegovo delo pomeni trajen doprinos slovenski kulturi, zato so ga njegovi rojaki Vipavci upravičeno imeli za "...bister studenec, iz katerega smo dobre nauke zajemali. Bil je naš blag oče, bil je iskren rodoljub, goreč duhovnik, naroda učitelj, slovenski pisatelj, z eno besedo: bil je svetla zvezda narodnemu življenju našemu."

Franč Kralj

Na seji sveta KS dne 22.5.1996 smo sprejeli statut KS Vipava, ki ga v celoti objavljamo.

STATUT KRAJEVNE SKUPNOSTI VIPAVA

I. SPLOŠNE DOLOČBE

1. člen

Krajevna skupnost Vipava (v nadaljnjem besedilu: KS Vipava), obsega naselje mestnega značaja Vipava, ter naselji Nanos in Zemono.

Območje KS Vipava, ter postopek in pogoje za spremembo območja KS Vipava določa zakon in statut občine Vipava.

2. člen

KS Vipava, v okviru zakona in statuta, samostojno opravlja lokalne zadeve javnega pomena, ki jih določi s tem statutom ali s posebnim sklepom svojih organov.

3. člen

KS Vipava je pravna oseba.

Sedež KS Vipava je v Vipavi, Glavni trg 1. KS ima svoj pečat.

Oblika in uporaba pečata se določita s poslovnikom.

Pečat KS Vipava je okrogle oblike, ob robu pa napis: "Krajevna skupnost Vipava - Občina Vipava".

4. člen

Krajani KS Vipava so osebe, ki imajo na območju navedenem v 1. členu tega statuta, stalno prebivališče.

Krajani uresničujejo del lokalne samouprave, tudi preko organov KS neposredno.

5. člen

KS Vipava opravlja samostojno tudi tiste naloge občine Vipava, ki jih ta s svojim statutom in odloki občinskega sveta prenese na KS. Financiranje teh nalog, ki jih KS Vipava samostojno opravlja in, ki so prenešene nanjo, zagotavlja občina Vipava.

6. člen

KS Vipava sodeluje pri uresničevanju skupnih nalog in pri reševanju zadev širšega pomena s sosednjimi KS Občine Vipava, kakor tudi z drugimi lokalnimi dejavniki.

II. NALOGE KRAJEVNE SKUPNOSTI VIPAVA

7. člen

KS Vipava opravlja naslednje naloge in sicer na področju socialnega varstva s tem, da evidentira socialne stiske in težave krajanov, ter v sodelovanju s centrom za socialno delo organizira nepoklicne storitve za odpravljanje in reševanje omenjenih problemov krajanov. KS opravlja zadeve s katerimi omogoča krajanom uresničevanje pravice do posrednega in neposrednega odločanja v zadevah lokalne samouprave.

Sklepa pogodbe o pridobivanju in odtujitvi premičnin in nepremičnin, o najemu, zakupu, hipoteki in drugih obremenitvah nepremičnin, ki so v njeni lasti in razpolaganju.

Za svoje potrebe KS opravlja evidenčno in statistično funkcijo v okviru nalog, ki so KS določene s statutom in odloki občine Vipava in zakonom.

Zlasti pa opravlja še naslednje naloge, ki se nanašajo na:

- pospeševanje dejavnosti društev s področja kulture in telesne kulture
- gradnji komunalnih, infrastrukturnih, rekreacijskih in drugih objektov in naprav, kadar teh ne gradi občina oziroma izvajalec javnih služb
- vzdrževanje objektov in naprav dokler občina z odloki na posameznem področju ne zagotovi izvajanja javnih služb v skladu z zakonom
- varstvo okolja
- organizacijo izvensodnih poravnav sporov med krajan
- sodelovanje z organi občine, ki so zadolženi za pomoč in reševanje v primeru elementarnih nesreč
- sodelovanje z občinsko volilno komisijo pri izvedbi referendumov in volitev
- upravljanje svojega premoženja
- opravlja vse druge naloge, ki so ji določene s tem statutom in drugimi akti občine

S posameznimi sklepi KS Vipava, lahko nekatere svoje pristojnosti prenese na občino Vipava, ali pooblasti drugo strokovno službo, če je to v interesu krajanov.

8. člen

V zadevah, ki se nanašajo, ali bi se mogle nanašati na življenjske, bivalne ali druge splošne interese krajanov KS Vipava in o katerih odloča občinski svet občine Vipava, daje Svet KS Vipava k takim odločitvam predhodno mnenje, ki je za Občinski svet pri tem odločanju obvezujoče.

Svet KS Vipava je dolžan posredovati zaproseno mnenje v 30. dneh.

9. člen

KS Vipava lahko v skladu z zakonom poseduje, pridobiva in razpolaga z vsemi vrstami premoženja. Premoženje KS Vipava sestavljajo nepremičnine in premične stvari, ki so v njeni lasti, denarna sredstva in pravice. Vrednost premoženja izkazuje KS Vipava v svoji premoženjski bilanci v skladu z zakonom.

10. člen

Odsvojitve delov premoženja KS Vipava je dopustna le proti plačilu, ki postane premoženje KS, razen če se del premoženja podari za humanitarne, izobraževalne ali druge tovrstne namene.

Odsvojitve nepremičnin je možna, kadar se zanjo opredeli dve tretjini članov sveta KS.

11. člen

Za opravljanje nalog iz sedmega člena tega statuta in določenih zadev, ki jih v skladu s 111. členom statuta občine, na KS prenese občinski svet, se zagotavljajo sredstva v občinskem proračunu.

V okviru teh sredstev se v obliki glavarine financira tekoče delovanje KS. Preostali del sredstev predstavlja sofinanciranje tistih investicij v KS, katerih izvedba je vključena v občinski proračun.

Sredstva, ki jih občina Vipava zagotavlja KS Vipava za investiranje v komunalne ter druge objekte in naprave, se v višini petdeset odstotkov predračunske vrednosti krije iz občinskega proračuna, s tem, da zagotovi preostali delež sredstev KS.

12. člen

Premoženje KS Vipava sestavljajo tudi drugi tako imenovani izvirni dohodki KS, s katerimi KS samostojno razpolaga v okviru njenih nalog določenih s tem statutom in zakonom. Popis tega premoženja opravi KS v okviru svoje bilance premoženja.

III. ORGAN KRAJEVNE SKUPNOSTI

Svet krajevne skupnosti

13. člen

Organ KS Vipava je Svet KS, ki šteje 9 članov. Svet KS volijo volilci, to je krajani s stalnim prebivališčem na območju KS Vipava, in sicer za dobo štirih let.

Svet KS odloča o zadevah v okviru nalog iz pristojnosti KS.

Svet KS izmed svojih članov izvoli predsednika in podpredsednika ter imenuje tajnika.

Predsednik Sveta KS je odgovorna oseba KS, ki predstavlja, ter zastopa KS.

Predsednik Sveta KS vodi delo Sveta KS, podpisuje akte, ki jih sprejme Svet KS in skrbi za izvajanje aktov KS, ter drugih odločitev Sveta KS.

Tajnik KS pomaga predsedniku sveta pri njegovem delu, vodi zapisnik in opravlja druge naloge po poslovniku in nalogu predsednika.

Svet KS lahko imenuje stalna ali začasna delovna telesa in jim določi njihove pristojnosti v okviru nalog Sveta KS.

14. člen

Svet KS izmed svojih članov in drugih krajanov imenuje naslednje komisije:

- gospodarsko - finančna komisija
- komisija za komunalne zadeve
- komisija za zadeve šolstva, sociale in okolje
- komisija za kulturo in šport
- volilna komisija

Predsednik posamezne komisije, ki je lahko začasna ali stalna, je praviloma član Sveta KS. Mandat stalnih komisij in drugih delovnih teles Sveta KS je vezan na mandat samega Sveta KS.

15. člen

Komisija ima predsednika in dva člana.

Predsednik in člani komisij in drugih začasnih delovnih teles Sveta KS so lahko razrešeni na predlog najmanj četrtine članov sveta KS.

16. člen

Glede načina dela sveta KS se smiselno uporabljajo določbe tega statuta in poslovnika občinskega sveta, v kolikor Svet KS ne sprejme lastnega poslovnika.

Svet KS sprejme statut KS, kakor tudi vse njegove spremembe in dopolnitve.

17. člen

Svet KS se sestaja na sejah, ki jih sklicuje predsednik sveta na lastno pobudo, mora pa jih sklicati tudi na zahtevo najmanj četrtine članov sveta.

Predsednik Sveta KS mora sklicati sejo sveta najmanj enkrat v dveh mesecih.

Dnevni red sveta predlaga predsednik sveta na lastno pobudo, ali na predlog najmanj četrtine članov sveta. O sprejemu dnevnega reda odloča svet. S predlogom dnevnega reda seje morajo biti člani sveta seznanjeni vsaj teden dni pred samo sejo.

Podpredsednik sveta pomaga predsedniku pri njegovem delu in po njegovem pooblastilu opravlja posamezne zadeve z njegovega delovnega področja. Če je predsednik odsoten ali zadržan, ga nadomešča podpredsednik.

Tajnik Sveta KS pomaga predsedniku pri pripravi in vodenju sej, skrbi za opravljanje strokovnih in administrativnih tehničnih nalog, sestavo ter hrambo druge dokumentacije Sveta KS in opravlja druge zadeve, ki jih določa poslovnik in sklep Sveta KS, ali odredi predsednik Sveta KS.

Predlog za imenovanje in razrešitev tajnika mora podati najmanj polovica članov sveta KS.

18. člen

Kandidata za predsednika Sveta KS, lahko predlaga četrtnina članov sveta. Kandidat je izvoljen z večino glasov vseh članov sveta.

Če pri prvem glasovanju noben kandidat ne dobi zahtevane večine, se glasovanje ponovi. Pri ponovnem glasovanju se glasuje o tistih dveh kandidatih, ki sta pri prvem glasovanju dobila največ glasov.

Glasovanje je tajno.

Predsednik sveta KS, je lahko razrešen na predlog najmanj četrtnine članov sveta. Predsednik je dokončno razrešen, če za predlog za razrešitev glasuje najmanj polovica vseh članov sveta.

Na enak način kot predsednik se voli in razrešuje tudi podpredsednik sveta.

Zbor občanov v krajevni skupnosti

19. člen

Zbor občanov KS je organ in oblika neposrednega odločanja krajanov o lokalnih zadevah. Zbor občanov, oziroma krajanov v krajevni skupnosti:

- razpravlja o lokalni problematiki iz pristojnosti KS
- razpravlja o delu organov KS
- daje mnenja o zadevah, ki so neposredno vezane na življenjske, bivalne ali druge interese krajanov KS Vipava in o katerih odloča Svet KS. Svet KS v posameznih primerih iz svoje pristojnosti, lahko odloči, da se pridobi predhodno mnenje v določeni zadevi od zbora krajanov, ter se v ta namen skliče zbor krajanov.

20. člen

Zbor krajanov KS Vipava, skliče predsednik Sveta KS na lastno pobudo, ali na pobudo Sveta KS. Skliče ga tudi na zahtevo najmanj pet odstotkov volilcev z območja KS Vipava.

IV. PREDHODNE IN KONČNE DOLOČBE

21. člen

Potem ko Svet KS Vipava sprejme ta statut, preneha veljati prejšnji statut KS Vipava, ter vsi drugi akti, ki so bili sprejeti na podlagi prejšnjega statuta.

V roku šestih mesecev po sprejemu statuta, lahko KS, oziroma Svet KS sprejme poslovnik o svojem delu.

Premoženjsko pravna razmerja v odnosu KS Vipava in občina Vipava, ostajajo v bodoče nespremenjena, dokler se KS Vipava in občina Vipava ne dogovorita drugače.

22. člen

Volitve v Svet KS se opravijo v enem letu po uveljavitvi in sprejemu tega statuta, oziroma se te volitve izvedejo istočasno kot redne volitve v občinski svet. Število volilnih enot določi Svet KS. Za izvedbo volitev Svet KS imenuje volilno komisijo.

23. člen

Spremembo statuta KS Vipava lahko predlaga najmanj četrtnina članov Sveta KS, ali tudi sam predsednik Sveta KS. Za postopek sprejemanja spremembe statuta, se uporabljajo določbe tega statuta, ali eventuelno sprejetega poslovnika.

Sprememba statuta je sprejeta, če sta zanjo glasovali dve tretjini članov sveta.

24. člen

Statut KS Vipava in vse nadaljnje eventuelne spremembe se objavijo v glasilu KS - Vipavski glas.

Odgovor "skupini krajanov Vipave"

Skupina krajanov iz Vipave je zaskrbljena zaradi potepuških psov, ki se brez lastnikov potepajo po cestah, vrtovih in zelenicah in kot taki motijo življenje krajanov na različne načine. Ker so ti krajanji prosili za nasvet o pravicah in dolžnostih lastnikov psov oziroma kako ukrepati v primeru potepuških psov, smo zaprosili veterinarsko inšpekcijo, Izpostava Ajdovščina za pojasnilo, ki ga v celoti objavljamo.

ZADEVA: Pojasnilo Svetu Krajevnosti skupnosti Vipava

Celotno ozemlje Republike Slovenije je okuženo s steklino.

Pri nas je še vedno v veljavi pravilnik o ukrepih za zatiranje in izkoreninjanje stekline pri živalih iz leta 1988, ki pravi, da se ob ugotovitvi stekline in dokler traja nevarnost pred njo (in to v Sloveniji je) med drugim na okuženem in ogroženem območju izvaja sledeče – **psi in mačke morajo biti nadzorovani, označeni, voditi pa jih je treba z nagobčnikom, – potepuške pse in mačke se pokonča.**

Zakon o veterinarstvu v 10. členu navaja, da mora imetnik psa veterinarski organizaciji, ki vodi register psov na območju stalnega prebivališča imetnika živali, v osmih dneh prijaviti nabavo, pogin, odtujitev, pobeg ter vsako drugo spremembo v zvezi z rejo psov, nabavo mladiča pa najpozneje do dopolnjenega četrtega meseca starosti mladiča.

Veterinarska ambulanta Ajdovščina vodi register psov na področju občin Ajdovščina in Vipava. Ta evidenca obsega podatke o imetniku živali in živali. Veterinarska inšpekcija pri primarni službi kontrolira izvajanje odredbe in v primeru nepravilnosti tudi ukrepa.

Minister za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano na podlagi 114. čl. Zakona o veterinarstvu vsako leto z Odredbo o izvajanju preventivnih ukrepov zaradi odkrivanja in preprečevanja kužnih bolezni (1996) predpiše, da mora biti splošna vakcinacija psov proti steklino opravljena najpozneje do 15. maja 1996.

Poseben in težko rešljiv primer v celoti so psi brez gospodarja. Kaj storiti? V okviru Veterinarskega zavoda Slovenije je organizirana higienska služba, katera je zadolžena za odvoz vseh poginjenih živali na območju večjega števila občin. Ta služba skrbi v urbanih naseljih za odvoz potepuških psov. V primeru obvestila o potepuški živali, tako žival odpelje. **Prijavitelj se mora predstaviti s polnim imenom, priimkom in bivališčem.** Živali se osem dni zadrži na Veterinarskem zavodu Slovenije v Novi Gorici, istočasno pa VZS obvesti Društvo proti mučenju živali v Novi Gorici, ki jo lahko posreduje novemu lastniku, sicer se jo usmrti.

Hrup, ki ga z laježem povzročajo psi ni v pristojnosti naše inšpekcije in ga obravnava občinski Odlok o javnem redu in miru (sprejet s sklepom občine Vipava, da se uporablja vse predpise občine Ajdovščina, do sprejetja lastnih).

Veterinarska inšpekcija v primeru konkretne prijave neregistrirane, necepljene živali ukrepa, najprej z odločbo, sledi pa prijava sodniku za prekrške.

Tatjana Kač, dr. vet. med.
VETERINARSKA INŠPEKTORICA
višja svetovalka VURS

POSVET S PREDSEDNIKI NOVOIZVOLJENIH SVETOV KRAJEVNIH SKUPNOSTI V OBČINI VIPAVA

Novoizvoljeni sveti krajevnih skupnosti v občini Vipava so prevzeli obveznosti prejšnjih svetov in si že zastavili nove naloge, ki jih bo potrebno v bodoče izvršiti.

Svet občine Vipava, župan in občinska uprava so zainteresirani za čimhitrejše reševanje problematike po posameznih krajevnih skupnostih, zato je župan Ivan Princes v mesecu avgustu 1996 sklical sestanek, ki so se ga udeležili predsedniki novoizvoljenih svetov krajevnih skupnosti oziroma njihovi namestniki. Le-ti so v grobem našteji in predstavili težave, ki jih v posamezni krajevni skupnosti najbolj tarejo.

Največ težav povzroča krajevnim skupnostim neustreznost oziroma neurejenost prostorov, ki služijo kot sedež krajevnih skupnosti. Problematična je tudi javna razsvetljava po vaseh, vzdrževanje melioracijskih jarkov ter ureditev cest.

Glede na to, da skorajda ni problema, ki ne bi bil povezan s finančnimi sredstvi, ki jih nikoli ni na razpolago toliko, kolikor je potreb, bomo probleme reševali postopoma.

VODNJAK V PARKU V VIPAVI

V nedeljo, 8. septembra 1996, smo bili lahko priča svečani otvoritvi restavriranega vodnjaka v parku v Vipavi.

Občina Vipava si je že dalj časa prizadevala urediti ta izjemni umetnostnozgodovinski spomenik, do obnove katerega je prišlo s pomočjo sredstev iz občinskega proračuna in Ministrstva za kulturo, ki je iz sredstev za obnovo kulturnih spomenikov namenilo 1.000.000 SIT.

Po mnenju umetnostnih zgodovinarjev je pokončni del vodnjaka renesančnega

izvora, že iz leta 1550. Ta del naj bi bil na sedanjo lokacijo prenesen iz utrdbe Tabor ob izgradnji Lanthierijeve graščine v letu 1762; prav iz tega baročnega obdobja izvira tudi spodnji, tlorisni del vodnjaka.

Voda, ki se po dolgem času zopet pretaka skozi vodnjak, naj bo vir plodnega kulturnega življenja Vipave.

SOCIALNA STANOVANJA

Svet občine Vipava je na svoji seji 1. avgusta 1996 sprejel **Odlok o pogojih in merilih za dodeljevanje socialnih stanovanj v najem (Uradno glasilo 12/96).**

S tem Odlokom so določeni:

- pogoji in merila za dodelitev socialnih stanovanj v najem
- točkovnik za oceno stanovanjskih razmer
- normativi in standardi za socialna stanovanja
- postopek za uveljavljanje pravice do pridobitve socialnih stanovanj v najem.

Ko bo Občina Vipava razpolagala s prostimi kapacitetami te kategorije stanovanj, bo razpis za dodelitev socialnih stanovanj v najem objavljen v sredstvih javnega obveščanja.

Pripravila Helena Kobal

GOSTOVANJE FOLKLORNEGA DRUŠTVA VIPAVA

Prvo soboto v avgustu, ko je turistična sezona na višku, smo se člani Folklornega društva Vipava udeležili prireditve "Večer na vasi", ki jo je organiziralo Folklorno društvo Ribno pri Bledu.

Namen gostovanja je bil dvojen. Želeli smo vrniti koncertni nastop, ki ga je imelo Folklorno društvo Ribno - Bled v Vipavi, in obenem predstaviti občino Vipava domačinom in turistom v znanem turističnem kraju. Vodila nas je misel, da predstavljamo kulturni utrip tradicije Vipavcev, z željo, da bi se morda nekateri turisti le odločili za izlet v Vipavsko dolino.

Ob tej priložnosti se želimo še posebej zahvaliti našim sponzorjem, ki so nam z materialnimi in finančnimi sredstvi omogočili gostovanje na Bledu. Ti so: občina Vipava, Fructal in Mlinotest iz Ajdovščine, strojno ključavničarstvo Jaklič Vipava ter Agroind Vipava 1894.

Folklorno društvo Vipava

OB TRGATVI SO TUDI PLESALI

"Že čriček prepeva, ne more več spat, v trgatev veleva, zdaj pojdemo brat!"

Preprosta Slomškova misel o prijetnem kmetovem opravilu, ko po celoletnem trudu njegova zdelana roka objame mesnate in sladke grozdne jagode, ki bodo čez čas postale sladko vince... Vipavci radi praznujemo veseli čas trgatve, a morda ne več tako pristno, kot so to počeli naši dedje.

Ob letošnji prireditvi Vipavska trgatev je nastopilo tudi Folklorno društvo Vipava. Najprej smo se predstavili že na odprtju te glavne vipavske prireditve, ki je bilo v nedeljo, 5.9.1996 v Ložah pri Vipavi. Tam smo gledalcem zaplesali kar tri splete plesov: tržaške in goriške ter plese osrednje Slovenije. Skupaj z mnogimi nastopajočimi harmonikaši smo prijetno popestrili nedeljsko popoldne. Veselo vzdušje smo dopolnili še teden kasneje z nastopom na osrednji prireditvi v Vipavi. Našemu kraju smo zaplesali primorske plese, da bi gledalci še globlje začutili lepoto domačih običajev. Plesalci in plesalke Folklornega društva Vipava pa smo sodelovali tudi v povorki, ki je sledila našemu nastopu. Med vaškimi vozovi, ki so predstavljali razna kmečka opravila, smo mi uprizorili martinovanje. Vino, ki je teklo iz soda, še zadnje grozdje, kruh in pršut - vse te dobrote smo delili tudi z gledalci. Povezovalo nas je še veselo fantovsko petje ob spremljavi Markove in Aleksove harmonike. Veseli smo, da smo lahko z obema nastopoma na Vipavski trgatvi dali tej prireditvi še večjo pristnost. Obogatili smo praznovanje tako lepega običaja, ki se ohranja skozi rodove in daje značilen pečat kulturi našega kraja.

Petra Bajec

VPLIV ŠPORTA NA ČLOVEKOVO ŽIVLJENJE

(Seminarska naloga Urške Kravos, dijakinje 4. letnika Škofijske gimnazije Vipava, š.l. 1995/96)

Šport ni nova dejavnost. Ljudje so ga poznali v vseh dobah, čeprav mu najbrž niso še nikoli posvečali toliko časa kot prav dandanes. Komična drama pri Grkih, rimski cirkusi in gladiatorske igre, procesije v srednjem veku so njegove zanimive predhodnice.

Človeško razvedrilo je torej brez dvoma toliko staro kot človeška družba.

Beseda šport izhaja iz starofrancoske besede "disport" in pomeni kratkočasje, zabavo,

razvedrilo, igre. Torej je šport dejavnost, ki prinaša človeku neposredno zadoščenje pri udeležbi v kaki svobodno izbrani razvedrilni aktivnosti. Šport mora izpolniti ljudem njihov prosti čas po delu, zaposliti mora človeka, duševno in telesno, čustveno in socialno ter mu dajati možnost za uveljavljanje in možnost, da pokaže svoje sposobnosti, ki jih ne more zadovoljivo izražati v toku moderne zmehanizirane proizvodnje.

Šport odstranjuje tudi negativni vpliv današnjega razslojevanja in pospešuje koristno združevanje, sodelovanje, medsebojno razumevanje.

Šport torej ni nasprotje, antiteza dela, kot mnogi mislijo, ampak dopolnitev, sestavni del človekovega sodobnega ustvarjalnega dela. To je čas, način, oblika nabiranja novega delovnega potenciala. To je proces, s katerim se delo posameznika bogati, postaja prijetnejše, polnejše in bolj koristno. Toda med delom in športom mora biti ravnovesje, ker sta obe skrajnosti za posameznika in za družbo enako negativni.

Šport daje modernemu zaposlenemu človeku, ujetemu v zanke zapletenih medsebojnih odnosov, priložnost za "prezračenje" mnogih globinskih napadalnih ali agresivnih in uveljavljajočih se teženj. Želi ga naučiti premagovanja v marsičem.

Pri športu kot razvedrilu se človek srečuje s soljudmi, pogasi svojo veliko žejo po socialnem stiku in socialnem doživljanju. Zato je pomembna tako aktivna kot tudi pasivna oblika rekreacije, saj se povsod ustvarjajo veliko bolj pristna čustva kot pa pri drugih oblikah rekreacije (branje, film, glasba itd.).

CILJ IN PROBLEM NALOGE je bil ugotoviti, kako šport vpliva na človekovo telesno in duševno počutje ter kako mu pomaga pri socializaciji.

Urška je želela ugotoviti naslednje:

- športno in rekreativno življenje v občini Vipava
- želje občanov Vipave v zvezi s športnimi objekti in organizirano rekreacijo
- zainteresiranost za šport in športno literaturo
- vpliv športa na psihično in fizično počutje ter vzdrževanje telesnih in delovnih sposobnosti
- pomembnost športa za življenje in lažje vključevanje v družbo

Izhajala je iz domneve, da je šport še vedno pomemben dejavnik v življenju človeka in tako tudi prebivalcev Vipave. Z njegovo pomočjo človek ohrani boljše telesno in duševno počutje in zdravje. Prav tako mu šport predstavlja enega lažjih načinov druženja, vključevanja v družbo in vzpostavljanja boljših socialnih odnosov.

Vzorec, na katerem je Urška opravila raziskavo, je obsegal uslužbenke 4 podjetij v Vipavi: na Duka d.o.o. je bilo oddanih 8 anketnih listov, v Centru za usposabljanje invalidnih otrok Janka Premrla Vojka je anketo reševalo 10 oseb, 12 anketnih listov so izpolnili delavci trgovskega podjetja Fama, največ, 20, pa jih je bilo oddanih v Agroind Vipava 1894, poslovna enota Klet. Pri delitvi anketnih listov je bilo pomembno, da so jih izpolnjevali samo tisti delavci, ki poleg tega, da delajo v občini Vipava, v njej tudi živijo. Od 50 razdeljenih anketnih listov, jih je bilo vrnjenih 47.

REZULTATI IN INTERPRETACIJA. Anketo je reševalo 33 oseb ženskega spola (71,11%) in 14 oseb moškega spola (28,89%). Njihova starost se giblje med 18 in 56 leti.

1. SKLOP: PREGLED ŠPORTNEGA IN REKREATIVNEGA ŽIVLJENJA V OBČINI VIPAVA

1. Ste zadovoljni s športnim in rekreativnim življenjem v občini Vipava?

Odgovor na prvo vprašanje je bil pričakovan. Glede na to, da v občini Vipava ni pestre ponudbe za športno in rekreativno življenje, se je z nezadovoljstvom odzvala velika večina vprašanih, to je 78% anketirancev, ki pa so v nadaljevanju ankete večinoma napisali, da se ukvarjajo s tekom ali planinstvom, ki sta eni izmed redkih panog, za katere je v občini Vipava dobro poskrbljeno.

2. Kolikokrat tedensko se rekreirate?

Kaže, da rekreacija v življenju prebivalcev vipavske občine ŠE NIMA posebej velikega pomena, kajti večina (66%) se jih rekreira le priložnostno, ostalih 34% pa je enakomerno razdeljenih med tiste, ki se rekreirajo večkrat in enkrat na teden.

3. S katero športno dejavnostjo se ukvarjate?

Pri obkroževanju odgovorov na to vprašanje se je večina odločila za številko 1, ki je pomenila planinstvo. Z njim se ukvarja 30% anketiranih. Za planinstvom je tek, s katerim se rekreira 19%, redki pa so tisti, ki se posvečajo športnim igram, kot so košarka, nogomet, odbojka itd. To vprašanje je imelo tudi možnost odgovora "drugo", pod katero so napisali hojo, kolesarjenje, aerobiko, smučanje, fi-ball, manj pa jih veseli kegljanje, tenis, plavanje in ribolov.

4. Bi želeli imeti v občini Vipava organizirano rekreacijo?

Pri obdelavi teh podatkov je prišlo do presenetljivega dejstva, da si ljudje najbolj želijo tistih športnih aktivnosti, s katerimi se najmanj ukvarjajo. 44% bi se jih želelo ukvarjati s športnimi igrami, 33% jih je pod drugo napisalo kegljanje, tenis, fitness, plavanje, sprostitvene vaje, ples, kolesarjenje, rolanje in trim, 15% bi jih želelo planinariti in 8% bi si želelo organiziranega teka. Iz tega lahko sklepamo, da je to mogoče posledica slabo organiziranega športnega in rekreativnega življenja, ki sili ljudi v to, da se ukvarjajo s tistim, kar je pač na razpolago, čeprav so njihove želje drugačne. Le trije anketirani ne bi želeli imeti organizirane rekreacije.

2. SKLOP: ŽELJE OBČANOV VIPAVA V ZVEZI S ŠPORTNIMI OBJEKTI IN ORGANIZIRANO REKREACIJO

5. Ste z obstoječin stanjem športnih objektov zadovoljni?

Odgovori na to vprašanje so v bistvu potrditev nezadovoljstva s športnim življenjem občine Vipava, tako da so tudi rezultati dokaj enaki; 81,25% anketirancev je s stanjem športnih objektov nezadovoljnih in 18,75% anketiranim se zdi stanje zadovoljivo. Iz teh rezultatov bi se dalo tudi razbrati, zakaj se večina ljudi ukvarja z rekreacijo le priložnostno. Zdi se, da to ni le pomanjkanje interesa, kot smo ugotavljali v interpretaciji na drugo vprašanje, ampak je v ospredju predvsem to, da tudi, če bi se želeli rekreirati večkrat, za to ni pogojev.

6. Katere športne objekte najbolj pogrešate?

Odgovori na to vprašanje samo potrjuje dejstvo, da je v občini Vipava le teh zelo malo. Največ (33,77%) bi jih bilo zadovoljnih, če bi zgradili plavalni bazen, sledijo jim tisti (23,38%), ki pogrešajo teniško igrišče in kolesarsko stezo na relaciji Vipava - Ajdovščina (19,48%). Manj (14,29%) jih je, ki bi hoteli kegljišče, nekaj (9,09%) pa jih je na črto "drugo" napisalo, da bi radi trim stezo, fitness, roketno igrišče in igrišče za odbojko, ki bi bilo dostopno vsem.

7. Bi želeli imeti v Vipavi trim stezo?

Kar 95,74% anketiranih je izrazilo željo po trim stezi. Pri tem jim je vseeno, ali bi jo imeli na Stari grad, ali pa pod Gradiško Turo. Le dve osebi (4,26%) si trim steze ne želita.

8. Ste, v primeru uvedbe deljenega delavnika, za uvedbo organizirane rekreacije v opoldanskem času?

Neglede na to, da je to predlog, ki do sedaj pri nas še ni bil preizkušen, se je za tako pot odločilo kar 63,04% anketiranih. Ostalih 36,96% je bolj previdnih in se s tako uvedbo ne strinja.

3. SKLOP: ZAINTERESIRANOST ZA ŠPORT IN ŠPORTNO LITERATURO

9. Ste zainteresirani za vrhunski šport?

Željo po tekmovalnosti sta izrazila le dva anketiranca (4,35%), ki bi se želela s športom ukvarjati aktivno oz. tekmovalno. Ostali (95,65%) šport sicer podpirajo, vendar se z njim ne želijo aktivno ukvarjati. Verjetno je to odsev tega, da so vsi anketiranci starejši od 18 let in je za večje ambicije že prepozno.

10. Katera športna panoga bi lahko bila po vašem mnenju v občini Vipava vrhunska glede na pogoje, tradicijo, želje in interese?

To vprašanje je veliko anketirancev kar izpustilo, kljub temu pa se je nabralo veliko različnih mnenj. Vodi nogomet s 27,78%, drugi je roket s 25,93%, sledi mu košarka z 12,96%, odbojka in planinstvo pa sta dosegla vsak po 7,41%. Precej za glavnino so še: kolesarstvo, kegljanje, atletika, balinanje, igre z žogo, tenis in plezanje, ki so skupno dosegli 18,52%.

11. Vas športne oddaje, literatura o športu in članki o športu zanimajo?

Ugotovimo lahko, da je literatura v zvezi s športom dokaj aktualna, saj zanima kar 78,72% anketiranih. 21,28% anketiranih pa se za športne novice ne navdušuje. Med temi, ki se za športno literaturo ne zanimajo, pa ni bilo niti enega moškega, kar je bilo tudi nekako pričakovano, saj je splošno znano, da se moški dosti bolj zanimajo za rezultate, ženske, pa športni članek večinoma le preletijo.

12. Ste seznanjeni s pomenom Cooperjevega testa vzdržljivosti pri teku, hoji, kolesarjenju, športnih igrar, plavanju itd.?

Kar 63,83% anketiranih je na to vprašanje odgovorilo, da so s Cooperjevim testom seznanjeni in le 36,17% je takih, ki ga ne poznajo.

4. SKLOP: VPLIV ŠPORTA NA PSIHIČNO IN FIZIČNO POČUTJE TER VZDRŽEVANJE TELESNIH IN DELOVNIH SPOSOBNOSTI

13. Po vadbi se počutite?

Na to vprašanje je vseh 100% anketiranih odgovorilo, da se po vadbi počuti dobro, se pravi, da lahko trdimo, da šport vpliva na boljše fizično počutje.

14. Ali ukvarjanje s športom vpliva tudi na boljše psihično počutje?

S pritrdilnim odgovorom vseh anketiranih na to vprašanje se nam je samo še potrdila domneva, da ŠPORT ne le vpliva na boljše fizično, ampak tudi na boljše psihično počutje.

15. Kolikokrat tedensko bi bilo po vašem mnenju potrebno vaditi za vzdrževanje telesnih in delovnih sposobnosti ter zdravja?

Kljub temu, da se večina (57,45%) reševalcev ankete rekreira le priložnostno, pa so po večini mnenja, da bi se bilo s športom potrebno ukvarjati dvakrat tedensko (pravilno je štirikrat!); 36,17% jih meni, da se telesne in delovne sposobnosti da vzdrževati z večkratno vadbo, 6,38% anketiranih pa se zdi vadba enkrat tedensko popolnoma zadostna (napačno!). Ti podatki kažejo, da se občani vipavske občine z vadbo ukvarjajo manj, kot menijo, da bi se bilo potrebno, kar pa si lahko razlagamo z morebitnim pomanjkanjem časa, saj je bila anketa opravljena le med delavci. Mogoče je, da primanjkuje tudi prave volje, kar je pogost pojav ali pa je za rekreacijo preprosto premalo poskrbljeno.

5. SKLOP: POMEMBOST ŠPORTA ZA ŽIVLJENJE IN LAŽJE VKLJUČEVANJE V DRUŽBO

16. Mislite, da je šport pomemben del življenja?

Po pričakovanju je bilo mnenje vseh 47 anketiranih, da je šport pomemben dejavnik v življenju.

17. Ali mislite, da ukvarjanje s športom pomaga pri vzpostavljanju boljših odnosov med ljudmi?

Šport predstavlja enega lažjih načinov vključevanja v družbo in vzpostavljanja boljših socialnih odnosov, kar nam potrdi to, da se s tem vprašanjem strinjajo vsi anketiranci.

18. Mislite, da bogastvo športne aktivnosti blaži socialne probleme kraja?

71,74% anketirancev misli, da je šport eden pomembnih dejavnikov, ki pomaga reševati socialne probleme kraja, 18,26% pa jih misli, da ni tako.

SKLEP

Analiza podatkov, dobljenih s pomočjo ankete, je dala naslednje rezultate:

- za športno in rekreativno življenje v občini Vipava ni dobro poskrbljeno, čeprav ljudje kažejo veliko zanimanje za organizirano športno in rekreativno življenje;
- ljudje vrhunsko športno dejavnost podpirajo, čeprav si sami ne želijo tekmovalnosti, prav tako pa jih še vedno zanima tudi športna literatura, športne oddaje in članki, kar nam pokaže tudi dobro poznavanje različnih testov vzdržljivosti;
- vadba na človeka vpliva pozitivno in se po njej počuti vedno dobro, tako telesno kot tudi psihično, vendar se večina z njo ukvarja manj, kot meni, da bi se bilo potrebno za vzdrževanje telesnih in delovnih sposobnosti;
- šport je pomemben del življenja in pomemben faktor pri vzpostavljanju boljših odnosov med ljudmi in v veliki meri blaži tudi socialne probleme kraja.

Rezultati se, kot vidite, ne razlikujejo od doslej dognanih dejstev in jih samo še potrjujejo. Opozorili bi samo na to, da je raziskavo potrebno jemati nekoliko kritično, saj je bila anketa narejena na premajhnem vzorcu. Vseeno pa naloga daje dober vpogled v športno in rekreativno dejavnost v Vipavi, zato se dijakinji Urški Kravos najlepše zahvaljujem. Verjetno je to prva raziskava s športnega področja v Vipavi in nam daje odgovore na mnoga vprašanja, na drugi strani pa odpira nova vprašanja. Verjetno zgodba brez konca... Če imate kakšen predlog ali vprašanje, prosim, pišite na Športno zvezo Vipava, Glavni trg 15. Če imate kakšen predlog ali vprašanje, prosim, pišite na Športno zvezo Vipava, Glavni trg 15. Hvala!

Danilo Pudgar

Pozdravljeni, prijatelji košarke!

KK Vipava obvešča vse stare in mlade prijatelje košarke, da se bo v soboto, 12. 10. začela D-SKL-zahod, v kateri bo tudi letos nastopala ekipa KK Vipava.

Prvo tekmo v Vipavi si lahko ogledate v soboto, 19. 10. 1996 ob 19h v dvorani OŠ Vipava, proti ekipi KK YDRIA SCLABONICA.

Nove tribune sprejmejo 222 gledalcev. V KK Vipava upamo, da bo kljub temu dovolj prostora za vse. Pričakujemo vas v čimvečjem številu in si želimo tudi vaše bučne podpore na naslednjih tekmah, ki bodo odigrane v Vipavi.

Želimo vam veliko košarkarskih užitkov,

KK Vipava

RAZPORED TEKEM – ČLANI D-SKL-ZAHOD

1. kolo	sobota, 12. 10. 1996		8. kolo	sobota, 30. 11. 1996
	PRESTRANEK	:		VIPAVA
2. kolo	sobota, 19. 10. 1996		9. kolo	sobota, 7. 12. 1996
	VIPAVA	:		YDRIA SCLABONICA
3. kolo	sobota, 26. 10. 1996		10. kolo	sobota, 14. 12. 1996
	ILIRSKA BISTRICA	:		VIPAVA
4. kolo	sobota, 2. 11. 1996		11. kolo	sobota, 21. 12. 1996
	LOGATEC	:		VIPAVA
5. kolo	sobota, 9. 11. 1996		12. kolo	sobota, 11. 1. 1997
	VIPAVA	:		KK TRIM
6. kolo	sobota, 16. 11. 1996		13. kolo	sobota, 18. 1. 1997
	GORENJA VAS	:		VIPAVA
7. kolo	sobota, 23. 11. 1996		14. kolo	sobota, 25. 1. 1997
	VIPAVA	:		DOLENJSKE TOPLICE

SLOVENŠČINA, MATICA NAŠE NARODNE IDENTITETE NAREČJA – BOGASTVO JEZIKA

Kar je oče dobrega od svojih starih prejel, mora svojemu sinu zapustiti in kar se je mati od svoje matere hvalevrednega naučila, bo tudi svoji hčeri zapustila.

Materin jezik je najdražja dota, ki smo jo od svojih starih dobili. Dolžni smo ga skrbno ohraniti, olepšati in svojim mlajšim zapustiti.

A. M. Slomšek

V Dragi (Park Finžgarjevega doma na Opčinah pri Trstu) je 30.8.1996 predaval prof. Pavle Merku, slavist in skladatelj, o temi: "Slovenščina, matica naše narodne identitete". Ob poslušanju predavatelja sem si v beležko zapisala nekaj njegovih misli o jeziku, rekla bi kar zapovedi, ki jih je tako toplo in prepričljivo položil v srca nas poslušalcev:

- Jezik je naša mati.
- Jezik je osebna in krajevna posoda, ki daje človeku vsebino.
- Slovenščina, prepovedani jezik moje mladosti.
- Z napačno rabo slovenskih besed pokažemo odsotnost narodnega ponosa in odpiramo na stežaj vrata asimilacije.
- Le narečja so podlaga za vse pisoče v javnih občilih.
- Jezikovna ogroženost spodkopuje narodno zavest.
- Šola in javna občila nosijo veliko odgovornost za razpad kulturne rabe slovenščine v javnem življenju.
- Narodni ponos je zavest, da nosiš pred njo svojo odgovornost.
- Narečja so kisik vsakega jezika, tako tudi slovenskega.
- Naš narodni ponos do lastnega naroda, jezika, kulture in zgodovine usiha.

Posebno bogastvo našega jezika so narečja. Zato je upravičena želja predavatelja, da bi postavil spomenik Mariji iz Kanalske doline, ker je prav ona v svojem narečju znala najbolje izpovedati vrednote slovenskega jezika. K njegovim uvodnim besedam iz Primoža Trubarja: "Lubi Slovenci..." dodajam še svoje: Ljubi Slovenci, ohranjajmo slovenska narečja, dokaz, da nismo na tem ozemlju prišleki, ampak avtohtoni prebivalci te dežele. Le tako bomo lahko ohranili slovenščino, blago in lepo materino besedo. K temu ohranjanju je še posebej poklican naš podeželski človek. Le na podeželju je še živ sok domače besede, ter se ohranjajo domači običaji, tu se še peče domači kruh in pije domače vino.

Seveda mora zavest odgovornosti do slovenščine kot materinega jezika nositi v sebi najprej vsak sam. To je prva moralna dolžnost nas posameznikov. Od tu se ta odgovornost nadaljuje preko šole do kulturnih in političnih institucij ter javnih medijev, vse od takrat, ko izrečemo prvo in izdahnemo zadnjo besedo svojega bivanja.

Gotovo je k današnjemu pohabljenemu in popačenemu jeziku pripomogla več kot sedemdesetletna raznarodovalna politika v naših krajih, žal je tudi danes še kako prisotna. Bomo zmogli po toliko letih to popraviti?

Začnimo že danes, vsak pri sebi.

Magda Rodman

SPOMIN NA DEKANA BREITEMBERGERJA

Ob prebiranju zapisov o dekanu g. Ignaciju Breitembergerju, so se v meni obudili mnogi spomini na tega plemenitega moža. Imenovala ga bom kar Človek, z veliko začetnico. Mnogo dogodkov dokazuje, kakšen domoljub je bil, in to v tistih časih, ko si izpostavljal svojo glavo, če si to pokazal.

Otrokom je pri verouku vedno povedal, da moramo poleg ljubezni do Boga in krščanske vere gojiti še eno veliko ljubezen, in to ljubezen do svoje domovine.

Ko smo bili leta 1942 izseljeni iz svojih domov z Nanosa in smo otroci hodili k verouku, nam je rekel:

“Nič ne bodite žalostni, iz vaših domov so vas pregnali, doma vam ne morejo vzeti. Doma in domovine ti ne more noben tujec vzeti; lahko te prežene, tvoja domovina ostane tam, kjer je tvoj kraj. Vaše domove lahko uničijo, ne morejo pa uničiti naših gora, rek in planjav.”

Zdaj, ko se približuje obletnica nemške zasedbe naših krajev, je moj spomin na g. dekana še bolj živ.

Ko so septembra 1943 nemške SS edinice zasedle Vipavo, so g. dekana postavili za nekakršnega župana - upravitelja Vipave.

Nemci so ob napadu na Blažonovo hišo na Nanosu ujeli večjo skupino partizanov, deset so jih odpeljali v Vrhpolje, na svojo vojaško komando. Nemci so prišli v noči med 26. in 27.9. v vipavsko župnišče in g. dekana odpeljali v Vrhpolje, da bi ujete partizane spovedal, preden jih obesijo. Ujetniki so bili pretežno domačini. Ko sem se nekaj let po vojni z g. dekanom pogovarjala o tem dogodku, je rekel takole: “Veš, tista noč v Vrhpolju je bila najstrašnejša v mojem življenju. Moral sem gledati, kako obešajo fante, ki sem jih krstil, pripravljali k prvemu sv. obhajilu in birmi. Takrat sem spoznal, da se je v človeka naselil satan. Kakšen cinizem je to, da zahtevaš spovednika za uboge žrtve! In ne nazadnje, vojaška čast ne dopušča obešati vojnih ujetnikov.” Gospoda dekana so potem še v letu 1944 Nemci zaprli in nekaj dni je bil z mnogimi drugimi zaprt na nekem dvorišču v Gradišču pri Gorici brez hrane, vode in brez sanitarij. Rekel je, da je bilo to hudo nečloveško, a nič proti tisti noči v Vrhpolju.

Vsi člani naše družine smo bili ob nemškem napadu ranjeni, štiri letna sestra Vida mrtva. Le moja sestra Justa, takrat stara 20 let, ni bila ranjena. Šla je iskat pomoč h g. dekanu. Povedala je, da ležijo v gozdu vsi njeni. Dekan ji je rekel: “Veš kaj, v Vrhpolje morava, na nemško komando, vprašat, kaj naj naredimo. V gozdu jih ne smemo pustiti umreti. A najprej pojdi k sorodnikom in se preobleci.” Bila je vsa okrvavljena, saj je ranjene svojce nosila iz goreče hiše. Velikokrat mi je povedala, da ji je rekel g. dekan, ko sta šla peš iz Vipave v Vrhpolje: “Veš kaj, Bog je z nama, bo, kar bo.” Nemci so dovolili prevoz ranjene družine. Še isti dan je sestra dobila v Vipavi voz in konje pri družini Premrl. Z njo je šla tudi njihova sorodnica, učiteljica Helena. Nobena ni znala ravnati s konji in ko sta prišli do Vrhpolja, so čez cesto visela trupla obešenih partizanov.

Konji niso hoteli z vozom naprej, bojijo se mrtvih. Nemški stražar je prijel konje, obešance zagugal in konji so odpeljali. To je bil strašen prizor. Ko so nas proti večeru peljali skozi Vrhpolje, obešancev ni bilo več tam. Domačini so jih pokopali v skupen grob. G. dekan nas je prišel pozdravit, preden so nas z nekim kamionom odpeljali v Gorico, v bolnišnico. Zame, ki sem imela pet strelnih ran, je rekel, da ne bom preživela. Pozneje se je večkrat šalil, da me je takrat obsodil na smrt.

Leta hitro minevajo, spomini na ljudi bledijo. Zavest, da so živeli med nami tako plemeniti ljudje, ostane. Eden takih je bil tudi dekan g. Ignacij Breitemberger - Človek, z veliko začetnico.

Zina Premrov

DROBNA NAVODILA ZA ŽIVLJENJE

- Z vsakim, ki ga srečaš, ravnaj tako, kot si želiš, da bi drugi ravnali s teboj.
- Sklepaj nova prijateljstva in neguj stara.
- Nikoli nad nikomer ne obupaj.
- Ne krivi drugih ljudi. Prevzemi odgovornost za vsa področja svojega življenja.
- Živi tako, da bodo tvoji otroci pomislili nate, ko bodo razmišljali o poštenosti, ljubezni in pravičnosti.
- Ne tekmuje s sosedi.
- Razmišljaj o velikih rečeh, uživaj pa v drobnih zadovoljstvih.

- Nauči se poslušati. Priložnost včasih potrka zelo tiho.
- Izpusti en obrok na teden in daj denar, ki bi ga porabil zanj, klošarju na cesti.
- V molitvah ne prosi za stvari, ampak za modrost in pogum.
- Ljudi ocenjuj po velikosti njihovega srca, ne po velikosti njihovega bančnega računa.

Iz knjige H. Jackson Brown

V oktobru praznujemo obletnico smrti Draga Bajca, prve žrtve fašizma na Primorskem. Ob tej tragični smrti je ljudski pesnik Janez Krhne napisal pesem, ki jo v VG prvič objavljamo.

TEBI DRAGO

Prezgodaj šel si, dragi Drago,
od nas uživat sreče mir.
Kako bi radi, da bi s tabo
svobode pili sladki vir.

Borilec prvi na Vipavskem,
si bil za našo sveto stvar.
Prosveto nosil po Slovenskem.
Ti mlad junak si dan na dan.

Takrat začel si Ti orati,
ko bil najhujši je pritisk.
Ko tujc nam hotel vse požgati
si naših gor bil pravi list.

Ob grobu Tvojem tu stojimo
spomin na Te nam bode svet.
Vsi bratje skupaj prisezimo,
da bratje bomo vedno v vek.

Janez Krhne

ČESTITKA

Visok jubilej, 90-letnico življenja, je 17.9.1996 praznovala gospa Marija Grabrijan, rojena Mikuš, iz Vipave, Vojkova ul. 28. Ob tej priliki ji iskreno čestitamo in želimo obilo zdravja in zadovoljstva.

OBVESTILA

Gospa Marija Ceket je prenehala z lektorstvom našega glasila. To delo je opravljala vse od začetka njegovega izhajanja. Za ves trud pri ohranjanju lepe slovenščine se ji v imenu bralcev in uredniškega odbora najlepše zahvaljujemo.

Za nadaljevanje lektorstva smo zaprosili g. Bredo Butinar, ki je naši prošnji ugodila.

UO

* * *

Društvo za kreativno preživljanje prostega časa Razmetano podstrešje obvešča, da bodo z dejavnostmi začeli predvidoma sredi oktobra. Potek dejavnosti bodo predstavili v zgibanki, ki vam bo na voljo v trgovinah in na drugih javnih mestih.

* * *

FOLKLORNO DRUŠTVO VIPAVA

VPISUJE NOVE ČLANE.

Če si starejši od 15 let in imaš veselje do glasbe, plesa in starih ljudskih običajev te vabimo, da se nam pridružiš.

Prijave sprejemamo vsak dan od 18. do 21. ure na tel. 65 828.

ODMEVI

Občina Vipava in njeni predsedniki

Gospa Magda Rodman je v 27. št. VG objavila zapis "VIPAVSKA OBČINA IN NJENI PREDSEDNIKI V LETIH 1952-1959". Ta zapis je zelo pregleden, saj temelji na arhivski dokumentaciji. Ker sem doživljal začetek in konec te občine, želim dati le nekaj bistvenih pripomb o delovanju takratne lokalne oblasti.

Pri združevanju KLO (Krajevni ljudski odbor) v občino Vipava ni bilo velikih problemov, razen v vasi Dolga Poljana. Del prebivalcev Dolge Poljane se je opredeljeval za občino Ajdovščina. Na zboru volilcev smo sporna vprašanja razrešili in tako se je vas v celoti pridružila občini Vipava.

Delovanje KLO se po združitvi v občino Vipava ni bistveno spremenilo. Praviloma je moral odbornik pred vsako sejo OBLO sklicati zbor volilcev ali vsaj vaški odbor in na njem obravnavati vsebino napovedanega dnevnega reda občinske seje, moral se je torej predhodno pogovoriti z volilci – ljudska demokracija?

Do leta 1955 občina ni imela velikih pristojnosti, pa tudi ne finančnih sredstev. Proračunska sredstva so bila zelo skromna in so komaj zadoščala za plače uslužbencev, cestnih delavcev, za socialno podporo ter za vzdrževanje šol.

Občina Vipava je bila takrat edina občina v okraju, morda celo v Sloveniji, ki je odmerjala davek na zemljo na osnovi katastrske evidence.

V 27. št. VG je bilo napisano, da je občina vodila evidenco konj in vozov; da, to evidenco je vodila, vendar za potrebe JLA, oz. MOB (mobilizacijski elaborat). Občina je bila namreč pooblaščenca, da vodi evidenco vseh za vojno sposobnih ljudi, živali in prevoznih sredstev. V njeni pristojnosti je bila tudi mobilizacija v primeru vojne.

Po letu 1955 je občina dobila večje pristojnosti in znatno večja finančna sredstva, zato se je njena dejavnost bistveno spremenila, zlasti na področju komunale in gospodarskih dejavnosti, šolstva, socialnega varstva.

Ne bo odveč omeniti, da je bila občina pobudnik številnih živinorejskih razstav, pospeševala kmetijstvo, obrt in gradnjo vodovodov z zajetjem v Budanjah in na Lozicah.

Zgodovinski dogodek je bila v Vipavi sklicana ustanovna skupščina CMD (Ciril - Metodovo društvo). Udeležili so se je delegati - duhovniki iz vse Jugoslavije. Gostitelj vseh je bil takratni vipavski dekan, gospod Ignacij Breitemberger. Skupščini sva prisostvovala z Josipom Kostanjevicem. Dobro se spominjam zanimivih referatov s področja vzgoje in socialnega varstva.

Kot vsaka lokalna oblast je tudi takratna občina Vipava doživljala sončne in senčne strani delovanja, na katere so vplivali zunanji politični činitelji in ljudje, ki so jo zastopali. O tem kdaj drugič.

Martin Jelačin

Vipavski portali

V zadnji številki VG v članku Vipavski portali na strani 20 piše Božidar Premrl naslednje: "Prava uganka pa se zastavlja pri branju gospodarjevega imena: Na levi strani je v pravokotniku v bohoričici vklesano osebno ime "FRANZ ZE", na desni pa "SHIVIZ SMOZIII" (če smo prav prepisali). Levi del najbrž lahko, kljub delitvi besede, beremo kot France, na desni sledi priimek Živic, ne znamo pa si pomagati pri zadnji besedi. (Morda bi jo znal razložiti kdo izmed bralcev?)"

Poskusil bom odgovoriti na to vprašanje, ki ga postavlja prizadevni Božidar Premrl in verjetno je, da se doslej še nihče ni lotil tega. Od leve proti desni je vklesano gospodarjevo ime Franc, napisano v takratni uradni nemščini "FRANZ" in v podaljšku "FRANZ ZE", v narečju.

Zadnja beseda "SHIVIZ SMOZIII" pomeni: Živic s Močil v okrajšavi ali pa Živic z Močilnika. Klesarski mojster je na koncu zadnje besede namesto črk vklesal tri pokončne črtice ali pa mu je zmanjkalo prostora v pravokotniku in se je poslužil okrajšave.

To poslopje z mlinom in žago je tik ob potoku Močilniku in je že nekaj let opuščeno; mlin je mlel do 1970., žaga pa je obratovala do 1980. leta. Lastniki so bili potomci rodbine SCHIWITZ-HOFEN, znani graščaki, ki so imeli v bližini večje posesti.

F. C.

* * *

Pleve in drobtine

Riba pri glavi smrdi - naš kraj pa na glavnem trgu. Saj je ves založen s parkirano pločevino, in mi, ki po njem želimo peš ali s katerokoli ročno vprego, ne vemo, kako. Morda bi prišel prav dežurni helikopter.

Vsi radi posedimo pred obemaličnima lokaloma na trgu, avtomobili pa parkirajo tako blizu, da se skozi ne da, ne peš ne z otroškim vozičkom.

Okusne slaščice, sladoled in druge dobrote uživamo z izpušnimi plini vred.

Saj je lepo, da mladina sedi na zidku ob trgu, vsaj vemo, kje je. Le pločevinke in papirčke naj bi za seboj pospravila, smetnjakov je zadosti. Klepetanje naše mladine pravzaprav stanovalcev trga nič ne moti, saj ne kričijo, trg je dovolj velik; moti le eno gospo, ki se je poskusila rešiti mladine na prav nehygieničen način. Naj potrpi z mladino, saj moramo tudi mi potrpiti z njeno "kučico u cveču" in z vzorcem pragozda ob glavnem trgu, ki je posebno lepo viden, odkar so odpeljali ono staro telefonsko centralo.

Drugi pragozd s plevelom imamo v posameznih delih bivše južne kasarne. Tam je več lepo urejenih podjetij in trgovin z lepo neurejeno okolico, ki jo krasijo še napisi nekdanje JLA; celo ime kasarne "Martin Greif - Rudi" krasi plevel, ki je obrastel zid. Spustite tja nekaj

ovac ali koz, naj popasejo ta plevel! Neurejeno okolje nam res ni v čast. Srečno smo prestali tudi Vipavsko trgatev. Verjetno bi bilo manj zamere in več obiska, če bi namesto Obadov vhod varovale domače čebele in ose. Poznale bi domačine in jih spustile na trg brez vstopnic (ki bi lahko bile cenejše). Kaj prida obrtnikov na sejmu ni bilo, prodajalcem kiča pa nihče ne more stopiti na rep.

Razstava aktivna kmečkih žena je bila res na višini, tako pecivo, kakor pridelki. Občudovali smo tudi razstavo miniaturnih preš in vozov - in žalostno stanje, v katerem je Lanthierijev dvorec znotraj! Stranišč je bilo letos kar dovolj, vsaj tako trdijo stanovalci okoliških ulic, ki niso bile kaj preveč onesnažene. Smetnjakov pa je bilo kot vsako leto premalo. Gabrijelca bi se obrnila v grobu, če bi izvedela, da so njenemu "čučerliju" odbili glavo in ga vrgli s podstavka. Plakat, ki je obveščal o tem, da je avtobusna postaja pri Petrolu, bi lahko bil bolj žive barve!

"Porotnica", ki že od 25.7. krasi šipo na pokojni kinodvorani, je od samega dolgčasa dobila brke; potem so jih umili, njo pa pustili.

Borčevski plakat na oknu Krajevne skupnosti je od 2.8. do 4.9. vabil na borčevsko proslavo, ki je bila 1.9. Končno so ga na intervencijo nekega občana umaknili in zamenjali z enako velikim (A4) obvestilom o streljanju. A ker vsi mislijo, da je to star plakat, ga nihče ne bere!

Toliko za danes!

Nada Kostanjevic

VREMENSKO POROČILO

	<i>VIPAVA</i>	<i>NANOS</i>
16. - 30. JUNIJ	148,2 l/m ² dežja, 5 neviht, 1x rosa, 10 deževnih dni, hladno.	40,3 l/m ² dežja, min. temp. 4,6°C, maks. 21,8°C
JULIJ	155,1 l/m ² dežja, 12 deževnih dni, 6 neviht, 6x rosa, 17.7. močna burja.	110,3 l/m ² dežja, min. temp. 4,8°C, maks. 23°C
AVGUST	90,4 l/m ² dežja, 11 deževnih dni, 8 neviht, 12x rosa.	111,5 l/m ² dežja, min. temp. 9,5°C, maks. 24,5°C
1. - 20. SEPTEMBER	70,1 l/m ² dežja, 10 deževnih dni, 3 nevihte, 6x rosa. Okrog 15.9. nizke temperature, 19.9. močna burja celi dan.	15,2 l/m ² dežja, min. temp. 1°C, maks. 17,2°C

Popravek

V 37. številki VG je na 17. strani (levi stolpec spodaj) zapisana napačna letnica izgradnje stare vipavske šole. Šola je bila zgrajena leta 1861.

PRISPEVKI ZA VIPAVSKI GLAS OD 25.6.1996 DO 30.9.1996:

družina Božič	Kreljeva 6	1.500 SIT
Marija Bratina	Ljubljana	1.000 SIT
Dora Bratuš	Vojkova 34	1.000 SIT
Milena Kobal - Cizara	Trst	2.000 SIT
Danica Curk	Pod Gradom 5	1.000 SIT
Francka Ferjančič	Na Hribu 20	2.000 SIT
Francka Ferjančič	Vojkova 5	1.500 SIT
Silva Jaklič	Bevkova 15	2.000 SIT
Božidar Kalc	Na Produ 11	1.000 SIT
Marija Pavlin	ul. V. Reharja 6	1.500 SIT
Marjan Polanc	Šempeter	4.000 SIT
Jožica Pregelj	Pod Gradom 5	2.000 SIT
Irena Premrl	Duplje 11	600 SIT
Marta Rodman	Gradnikove br. 19	1.000 SIT
Marija Seljak	Vojkova 12	500 SIT
Štefan Semenič	c. 18. aprila 19	1.000 SIT
Martin Silvester	Ljubljana	1.000 SIT
Lucija Simonič	Goriška c. 2	2.000 SIT
Jadranka Trošt	Ljubljana	1.500 SIT
Urška Žgur	Lože	1.000 SIT

skupaj: 29.100,00 SIT

Vsem se najlepše zahvaljujemo!

Svoje prispevke lahko nakažete tudi na žiro račun KS Vipava 52010-645-50977 s pripisom ZA VIPAVSKI GLAS

VIPAVSKI GLAS - glasilo KRAJEVNE SKUPNOSTI VIPAVA
SEPTEMBER 1996
620 izvodov

Uredniški odbor:

Gizela Furlan - urednica, Magda Rodman, Vera Poniž, Nada Kostanjevic, Cijan Štoka, Peter Vrčon, Franc Cerovšek, Marta Rodman, Mirjam Graovac, Petra Bajec, Leon Kodre in Breda Butinar - lektorica.

Sodelovali so še: Nives Vidic, Božidar Premrl, Ana Florjančič, Ivan Poniž, Franc Kralj, Helena Kobal, Danilo Pudgar, Zina Premrov, Martin Jelačin

Naslovna stran: Branko Tomažič

Tisk: Papirna galanterija SEDMAK, Ajdovščina

Po mnenju Urada za informiranje št. 4/3-12-669/94-23/154 z dne 23.5.1994 spada publikacija VG med proizvode informativnega značaja iz 13. točke tar. št. 3, po kateri se plačuje davek od prometa proizvodov po stopnji 5%. (Ur.l. RS št. 4/92)

V S E B I N A:

Iz naše preteklosti

Reformacija v Vipavi	stran	1
Vipava in Vipavci v ogledalu Bleiweisovih Novic	stran	3
Vipavska ohcet nekdej	stran	6
Ključavničarstvo Pavlin v Vipavi	stran	9
Utrinek s Korzike	stran	12

Predstavljamo vam

Matija Vertovec	stran	13
-----------------------	-------	----

<i>Iz naše KS</i>	stran	19
-------------------------	-------	----

<i>Iz naše občine</i>	stran	24
-----------------------------	-------	----

Kulturna in športna dejavnost

Gostovanje folklornega društva Vipava	stran	25
Ob trgatvi smo tudi plesali	stran	25
Vpliv športa na človekovo življenje	stran	25

Za dom in družino

Spomin na dekana Breitembergerja	stran	30
--	-------	----

<i>Odmevi</i>	stran	33
---------------------	-------	----

Pleve in drobtine	stran	34
-------------------------	-------	----

Vremensko poročilo	stran	35
--------------------------	-------	----

Naslovnica

Podoba stare Vipave

